ГАПР 1991
ОПИСАНО

Халқ денгиздир, халқ тўлқиндир, халқ кучдир!

ХАЛҚ СЎЗИ

خلق سوزی

ҲИЖРИЙ:
ҚАМАРИЙ 1411 ЙИЛ
РАМАЗОН 18-КУН.
ШАМСИЙ,
1370 ЙИЛ
ҲАМАЛ. 14-КУН

ЎЗБЕКИСТОН ССР ОЛИЙ КЕНГАШИНИНГ РЎЗНОМАСИ

1991 йил 1 январда таваллуд топган | 1991 йил 3 апрель, чоршанба, № 65 | НАРХИ ОБУНАЧИГА 7 ТИЙИН. СОТУВДА 10 ТИЙИН.

Ўзбекистон ССР Президенти ҳузуридаги Вазирлар маҳкамасининг қарори

КЕЛИН-КУЁВЛАРГА МЕБЕЛЬ, ГИЛАМ ВА ПОЁНДОЗЛАРНИ СОТИШНИНГ ИМТИЁЗЛИ ТАРТИБИ ТЎҒРИСИДА

Республика аҳолисининг миллий хусусиятлари ва анъаналари муносабати билан келин ва куёвларни чакана нархлар кескин ошган шароитда ижтимоий ҳимоя қилиш мақсадида Вазирлар маҳкамаси ҚАРОР ҚИЛАДИ:

Ўзбекистон ССР Президенти ҳузуридаги Вазирлар маҳкамасининг 1990 йил 27 ноябрдаги 370-сонли қарори 4-бандининг биринчи абзаци қисман ўзгартирилиб, 1991 йил 3 апрелдан бошлаб биринчи марта никоҳдан ўтаётган келин ва куёвларга битта гилам ёки гилам поёндоз, мамлакатимизда ишлаб чиқарилган битта мебель йиғмаси ёки мамлакатимизда ишлаб чиқарилган йиғмага ва гарнитурга кирмайдиган бошқа мебель буюмларини шартнома (эркин) нархларининг, бошқариладиган ёки белгилаб қўйилган нархларининг 75 фоизини, лекин ҳар оилага кўпи билан 1500 сўм чегириб сотиш жорий этилсин.

Вазирлар маҳкамасининг раиси
И. КАРИМОВ.

ҚИСҚАЧА ШАРҲ

Маълумки, Иттифоқ ҳукумати 1990 йил 15 ноябрдан мебель гарнитурлари ва гиламларга шартнома нархларини жорий этганлиги муносабати билан Ўзбекистон ССР ҳукумати шартнома нархларини мазкур молларни келин-куёвлар сотиб олаётган тақдирда 40 фоиз, лекин ҳар оилага кўпи билан 800 сўм чегириш тўғрисида қарор қабул қилган эди.

Шу йил 2 апрелдан кучга кирган чакана нархлар ислоҳоти мебелнинг барча турлари, шу жумладан мебель гарнитурларига кирмайдиган турларининг, шунингдек гиламларнинг чакана нархини оширишни кўзда тутади. Республика ҳукумати қарор топган миллий анъаналарни ва ёш оилаларга мадад беришнинг катта ижтимоий аҳамиятини кўзда тутиб, ана шундай молларни харид қилиш чоғида уларнинг нархини чегириш миқдорини деярли икки баравар кўпайтириш имкониятини қидириб топди. Ушбу қарор билан берилган имтиёзлар учун харажатлар салкам 250 миллион сўм миқдорида бўлади, деб баҳоланмоқда, бу эса ёш оилалар бюджетига салмоқли қўшимчадир.

Мазкур молларни биринчи марта никоҳдан ўтган шахсларга имтиёзли сотишнинг аниқ тартиби граждандлик ҳолатини қайд этиш бўлимлари, халқ депутатлари қишлоқ (овул), посёлка советларининг ижроия комитетлари томонидан икки ёки бир кишига имтиёзли нархлар билан мебель, гилам ёки гилам поёндоз сотиб олиш ҳуқуқига справка берилишини кўзда тутади. Бундай ашёларни сотиб олиш учун буюртмалар рўйхатга олинган кундан бошлаб бир ой ичида расмийлаштирилиши керак. Савдо ташкилоти мазкур справка ва никоҳ гувоҳномасига асосланиб, мебель ва гиламни сотилаётган нархини 75 фоиз миқдорида, лекин икки кишига 1500 сўмдан ёки бир кишига 750 сўмдан ошмаган миқдорда чегириб сотади.

Магазинга мурожаат қилинган пайтда зарур моллар бўлмаган тақдирда буюртма расмийлаштириб қўйилади. Мол келиши биланоқ магазин келин-куёвларга таклифнома юборади.

Ўзбекистон ССР Президенти ҳузуридаги Вазирлар маҳкамасида

ПАХТАКОРГА РАҒБАТ

Экиш мавсумини муваффақиятли ўтказиш ва чигит энг қулай муддатларда бир текис униб чиқишига эришиш, пахтакорларнинг моддий манфаатдорлигини ошириш мақсадида Ўзбекистон ССР Президенти ҳузуридаги Вазирлар маҳкамаси фармойиш чиқарди.

1991 йил 1 майга қадар (Қорақалпоғистон республикасида 10 майгача) барча майдонларда чигитнинг бир текис униб чиқишини таъминлаган хўжаликларни рағбатлантириш учун бозор фондидан ҳар бир пахтакор район учун иккитадан енгил машина ажратилди.

Республика Савдо вазирлигига, Ўзбекбирлашувга 1991 йил 1 майга қадар (Қорақалпоғистон республикасида 10 майгача) барча майдонларда чигитнинг бир текис униб чиқишини таъминлаган пахтачилик бригадалари ва бўлимларининг илғорларини рағбатлантириш учун 500 тадан тикув машинаси, холодильник ва кир ювиш машинаси ажратиш топширилди.

Ўзбекистон ССР Қишлоқ хўжалиги вазирлиги экиш мавсуми илғорларини рағбатлантириш учун 600 минг сўм ажратганлиги маълумот учун қабул қилинди. Қорақалпоғистон республикаси Қишлоқ хўжалиги вазирлигига, вилоят деҳқончилик-саноат уюшмаларига ва район-шаҳар деҳқончилик-саноат уюшмаларига илғорларни рағбатлантириш тартиби ва шартларини ишлаб чиқиш топширилди.

Экиш мавсуми якунлари 10 майга қадар (Қорақалпоғистон республикасида 15 майгача) чиқарилсин.

Тавсия ва маслаҳат

МИТТИ ЧИГИТ ҚУДРАТИ

Чигит экиш муддати яқинлашмоқда. Фурсатни бой бермасдан, далаларни экишга тайёрлашни жадаллаштириш зарур. Асл деҳқонлар чигит ва бошқа уруғларни ўз вақтида сифатли экишга эътибор берганлар. Чунки уруғ сара бўлса, экиш вақтида ўтказилса, соғлом кўчат ундириб олинади, тўла гектарлар юзага келади.

Ер экишга қанча сифатли тайёрланса, ҳосилдорлик шунча юқори бўлади. Ерни сифатли тайёрлаш куз, қиш ва эрта баҳорда йиғилган намликни сақлаб қолишга кўмаклашади. Бегона ўтлар қирилиб кетади. Чигит қадаш учун майин тупроқ қатлами вужудга келади.

Бу йил тупроқ намлиги республикамизнинг барча минтақаларида етарли. Масалан, Тошкент вилоятида тупроқнинг 30 сантиметр қатламида 40—95 мм, 0,5 метрида 80—150 мм, бир метр чуқурликда 140—230 мм намлик мавжуд. Бу кўп йиллик кўрсаткичга мос келади.

Шунингдек, Қашқадарё, Сурхондарё, Бухоро, Сирдарё, Жиззах, Наманган, Андижон, Фарғона вилоятларида ҳам тупроқда етарли даражада намлик борлиги аниқланди. ҚҚАССР ва Хоразм вилоятида шўр ювиш тугалланмоқда. Демак, экишдан олдин бу ерларда ҳам намлик етарли бўлади.

Мутахассис ва қишлоқ хўжалиги ходимлари орасида бу йил намлик етарли, деб хотиржам юрганлар ҳам бор. Аммо бепарволикка асос йўқ. Масалан, Қорадарё, Норин дарёси, Фарғона водийси ва Сурхондарё вилоятларидаги дарёларнинг сув билан таъминланганлиги 90—100 фоизни ташкил қилади. Бу нормага яқинроқ. Зарафшон, Қашқадарё, Чирчиқ ва Оҳангарон дарёларида эса сув таъминоти 75—85 фоизни ташкил қиладики, бу кўп йилликка нисбатан 15—25 фоиз кам. Амударёнинг сув билан таъминланганлиги кўп йиллик нормага нисбатан 5—10 фоиз оз.

Тоғларда ёққан қор миқдори кўп йилликка нисбатан 20—40 фоиз кам. Амударё ҳавзасининг айрим ерларида қор миқдори етарли, ҳатто бироз кўплиги аниқланди. Ёз, куз ойларида сув танқислигини кутиш мумкин. Шунинг учун табиий намликни кўпроқ ғамлаб, ғўза ривожининг дастлабки даврида унинг ҳисобига ниҳолларнинг ўсиш ва ривожланишини таъминлашга эришиш керак.

Сув омборларида йиғилган оби ҳаётни тежаб-тергаб сарфлаш мақсадга мувофиқ. Экишга тайёрланган ерлар текисланган бўлса, чигитни белгиланган чуқурликка ташлаш мумкин. Намлик етарли бўлганда чигитни 4—4,5 сантиметр чуқурликка қадаш кифоя. Намлик камайиши ҳамон экиш чуқурлиги 5 сантиметр атрофида бўлиши зарур. СоюзНИХИда ўтказилган тажрибалар шуни кўрсатдики, чигит 4—5 сантиметр чуқурликда экилганда 95 фоизи униб чиққан, 6 сантиметр ва ундан чуқур экилганда чигитнинг униб чиқиши қийинлашади ёки чирийди.

Чигит майин тупроққа, текис далаларга экилиши шарт. Акс ҳолда у ҳар хил чуқурликка — 3, 4, 5, 6, 7 сантиметр ва ундан ҳам чуқурга тушиши мумкин. Албатта, бу ҳолат уруғнинг нотекис унишига сабаб бўлади ва ҳосилдорликка салбий таъсир кўрсатади.

Куз, қиш ва эрта баҳорда қор, ёмғир кўп ёғди. Натижада тупроқнинг устки қатламидаги минерал ўғитлар ювилиб кетди. Чигит қададиган тупроқ қатламида етарлича озуқа моддалар йўқ. Шунинг учун экишдан олдин ва экиш билан бирга тупроққа минерал ўғит солиш катта аҳамиятга молик. Шуни таъкидлаш кераки, ўғитлашни эрта тугатиш ҳам ҳосилдорликка ижобий таъсир қилади. Ниҳолларнинг яхши ривожланиши, серҳосил бўлиши асосан озиқлантиришни эрта бошлаб, эрта тамомлашга боғлиқ. Шунинг учун ҳамма районларда азотли ва фосфорли ўғитларни экиш билан бир пайтда солишга эътибор бериш зарур.

Ҳосилнинг миқдори ва тола сифати сўзсиз, чигит сифатига боғлиқ. У сифат жиҳатидан биринчи, иккинчи ва учинчи классга бўлинади. Юқори класс чигит униб чиқиш тезлигига кўра паст классдаги чигитлардан фар қилади. Биринчи классдаги чигитнинг ҳосилдорлиги иккинчи классдагига нисбатан 2,5—3 центнер юқори, иккинчи класс ҳосилдорлиги учинчи классга нисбатан шу даражада кўп бўлади. Фақат чигитнинг сифати ҳисобига ҳосилдорликни 6—8 фоиз ошириш мумкин.

1990 йилда республика пахтакорлари катта ютуққа эришдилар. Пахта майдони кейинги йилларда қарийб 200 минг гектар камайди. Аммо ҳосилдорлик 1987 йилдагига нисбатан 3,7 центнер ошди. Ҳосилни ўз вақтида, юқори сифатли етиштириш, қисқа муддатда териб олишда иқтисодий рағбат, ғўза навларини районлаштириш ҳам муҳим ўринга эга.

Пахтадан мўл ҳосил олиш учун экиш технологиясига эътибор бериш керак. Одатда яхши тайёрланган ерларга чигит экилади. Уруғнинг униб чиқиши, соғлом кўчат олиниши об-ҳаво қулай келганда дуруст кечади, Агар ёмғир кўп ёғса, ҳарорат паст бўлса чигит узоқ муддат унмай ётади. Илдиз чириш касаллиги пайдо бўлади, кўчат сийраклашади. Эрта экилган пайкалларни бузишга тўғри келади, қулай муддатлар бой берилади. Бундай кўнгилсиз ҳолатнинг олдини олиш йўллари ишлаб чиқилган. Булардан энг муҳими, чигитни эгат устига бир ёки қўш қаторлаб экишдир. Эгат устига чигит экилганда текис ерга нисбатан тупроқ ҳарорати юқори бўлади, қатқалоқ юз бермайди. Фойдали микроорганизмлар фаоллиги ошади. Тупроқ намлиги маромида бўлади. Ниҳол илдиз чириш касаллигига учрамайди. Бундай қулай агроэкологик шароит пахта ҳосилдорлигини оширади. Ҳосил эрта етилади. Бу илғор агротехник усул Наманган вилояти ва бошқа ерларда кенг қўлланилмоқда. Шўр ерларда ҳам чигитни эгат устига экишни такомиллаштириш керак. Шу борада Бухоро вилояти пахтакорларининг ютуқлари эътиборга сазовор. Эгат устига экишнинг тўлиқ технологияси ишлаб чиқилган. Бунда эгат устига чиққан тузлар билан бирга озуқа моддалар ҳам ғўза илдизига ювилиб тушади ва ҳосилдорликка ижобий таъсир қилади.

Ғўза мўл ҳосил бериши учун чигит экиш муддатларига эътибор бериш керак. Халқимиз ғўза кун санайди, дейди. Ҳақиқатан ҳам ғўза униб чиққандан то ҳосили пишгунга қадар ўсиш даврининг давомийлиги самарали ҳарорат йиғиндисига, ёруғликка талаби ўзгармайди. Ўсиш даврининг давомийлиги эса ғўза ирсиятига боғлиқ. Республика пахтазорлари географик жиҳатдан энг шимолий минтақада жойлашган. Шу боисдан чигит қанча эрта ва қулай шароитда экилса, ундан шунча юқори ҳосил олиш мумкин. Лекин чигит эрта экилсаю об-ҳаво ноқулай келса, ниҳоллар нобуд бўлади. Шунинг учун чигит экишни ё олдин ўтказиш, ё кечиктириш мумкин эмас.

Чигит экишда об-ҳавога, тупроқ ҳароратига эътибор қилиш керак. Тупроқ ҳарорати экиш олдидан 10 сантиметрли қатламда 12—14 даражани ташкил қилиши керак. Тошкент вилоятида бу давр 5—15 апрелда келади. Ҳароратни 10 апрелгача назорат қилиш мақсадга мувофиқ. 11 апрелдан кейин экишни ёппасига бошлаш мумкин. Акс ҳолда ҳарорат бирданига кўтарилиб, тупроқ нами қочади. Сирдарё, Наманган, Андижон, Бухоро вилоятлари учун чигит экиш муддати 1—15 апрелдир. Фарғона, Андижон, Самарқанд, Қашқадарё вилоятларининг шимолий районларида чигит экиш муддати 5—20 апрель оралиғи ҳисобланади. Ушбу жойларда экишни тупроқ ҳароратига қараб 10 апрелга қадар ўтказиш зарур. Сурхондарё, Қашқадарё вилоятларида чигит экишнинг мақбул муддатлари 10—15 апрелга қадар. Бу ерларда кўрсатилган муддатнинг ўртасидан бошлаб экишни об-ҳаво шароитига қараб давом эттириш зарур. ҚҚАССРнинг жанубий районлари ва Хоразм вилоятида чигит экиш асосан 10—25 апрелда тугалланиши мақсадга мувофиқ.

Уруғ аниқ миқдорда, пунктир ва серуялаб экилади. Пунктир ва серуя усулида гектарига аниқ миқдорда 25—30 килограмм туксиз чигит сарфланади. Тукли чигит сарфи эса гектарига 60—70 килограммни ташкил этади. Ниҳолларни соғлом ва бир текис ундириб олишда юқоридаги тадбирий чоралар билан бир қаторда чигитни касалликларга қарши дорилаб экиш ҳам муҳим аҳамиятга эга.

Экиладиган чигитлар албатта тигам, бранакот ёки формалин билан дориланган бўлиши шарт. Марказлашган ҳолда тигам ёки бранакот билан дориланган чигитлар етишмаган жойларда ва ғўзанинг гоммоз касали кўп тарқалган зоналарда уруғни хўжаликларнинг ўзида формалин билан дорилаб экиш тавсия этилади. Бунинг учун бир литр 40 фоизли формалинни 90 литр сувда эритиб, сиғими 200—250 литр бўлган ёғоч идишларга ёки иккала томони цементланган лотокларга солинади. Кейин чигит унда 10 минут зарарсизлантирилгач формалин бошқа идишларга олинади ва уруғлар брезент ёки полиэтилен плёнка билан ёпилиб, 3 соат димланади. Димлаш бундан ошиқ давом эттирилмаслиги керак. Акс ҳолда унинг унувчанлигига салбий таъсир этади. Дориланган кунниёқ экишнинг иложи бўлмаса чигит брезент устига 4—5 сантиметр қалинликда ёйиб қўйилади ва намлиги нормал ҳолга келгунича қуритилади. Қуритиладиган жой (салқин, соя) бўлиши керак. Бу ишларни амалга ошириш чоғида меҳнат муҳофазаси ва техника хавфсизлигига албатта риоя қилиш зарур.

Маълумки, тигам дориси гоммоз касаллиги учун таъсири кам. Шу боисдан бу препарат билан дориланган чигит экилган майдонларда касаллик пайдо бўлса, уларга қарши тавсия этилган агротехника тадбирий чораларини қўллаш лозим.

Тавсия ва маслаҳатлар Ўзбекистон ССР Қишлоқ хўжалиги вазирлиги мутахассислари ҳамда ВАСХНИЛ Ўрта Осиё бўлими олимлари томонидан тайёрланган.

ЮРИНГ, БОҒЛАР ЯРАТАМИЗ!

ДЎСТЛИК районида бир хўжалик бор. У Мирзачўлнинг қўриқ хўжаликларини манзарали иҳота дарахтлари билан таъминлаш мақсадида бундан 15 йил бурун ташкил этилган. Кўчатчилик хўжалиги 1989 йилдан бошлаб Сирдарё ҳамда Жиззах вилоятларидаги хўжалик корхона ва ташкилотларга мевали дарахт кўчатлари ҳам етказиб бера бошлади.

Ўтган йили 8 тонна данак, 110 килограмм уруғ жамғарилиб, қарийб 2 миллион туп олма, ўрик, шафтоли, гилос, ёнғоқ каби мевали дарахт кўчатлари ўстирилди, 1 миллион 700 минг туп мевали дарахт қаламчаси етиштирилди.

— Бу йил камида 3 миллион туп кўчат сотамиз, — дейди хўжалик ҳосилоти Раҳимжон Алишев. — Бу ўтган йилдагидан 800 минг туп кўпдир. Шундан 2 миллион тупи мевали дарахт, 60 минг тупи эса ҳар хил гул кўчати бўлади.

Дарвоқе, хўжалик жамоаси сўнгги йилларда турли хил гул кўчатлари етиштиришга ҳам эътибор бермоқда. Ҳозирги пайтда гулхоналарда атиргулнинг уч хил нави ўстирилаяпти.

Ўзбекистон табиатни муҳофаза қилиш жамиятининг мурожаатномасида бу йил камида 100 миллион туп кўчат ўтқазишга даъват этилган. Хўжалик аъзолари ана шу бепоён боғларнинг бунёд этилишига ўз кўчатлари билан ҳисса қўшишдан ташқари, энг ноёб нав дарахт кўчатлари ўтқазилган 6 гектарлик боғ яратишга ҳам аҳд қилдилар.

Келдиёр ЖУРАҚУЛ.

Иқлим шароитига кўра Хоразмга баҳор бироз кечикиб келади. Аммо бу воҳа деҳқонлари иши ҳам кечикади, деган гап эмас. Янгиариқ районидаги «Москва» жамоа хўжалиги меҳнаткашларининг айни кунлардаги фаолияти ҳам шундан далолат беради. Хўжаликнинг машина-трактор паркидаги техника кўриги ҳам деҳқонларнинг баҳоролди беғам эмаслигини кўрсатди. Экиш мосламалари, трактор ва бошқа техника воситалари кўклам юмушларига тахт қилиб қўйилган.

СУРАТЛАРДА: хўжаликда ўтказилган техника тайёргарлиги кўригидан лавҳалар.

Шоназар ИБРОҲИМ олган суратлар.

СССР Президентининг мактубига шарҳ

СССР Президентининг матбуотда эълон қилинган республикалар Олий Кенгашлари ва ҳукуматларининг раҳбарларига мактуби аҳоли учун жуда муҳим масалага дахлдир.

Маълумки, сўнгги вақтда асосий озиқ-овқат маҳсулотларига, кўпгина ашёвий молларга «шартнома нархлари», деб аталган нарх пайдо бўлди ва кенг тарқалди. Бу ҳодисанинг сабаби бозор муносабатларига ўтишни нарх белгилаш соҳасида хоҳлаган ишни қилиш мумкин, деб нотўғри тушунишдир. Маҳаллий ҳокимият идоралари ҳам бунда жуда салбий роль ўйнади.

Афсуски, Моска шаҳар Советининг ижроия комитети бундай ғайри қонуний ишда намуна кўрсатди. У ўтган йилнинг август ойида савдо корхоналарига аҳоли учун молларни сотиб олиб, уларни давлат савдо тармоқларида оширилган шартнома нархларда сотиш ҳуқуқини берди.

Аҳолини моллар билан таъминлашни ташкил этишга доир кундалик зўр бериб қилинадиган ишларни бундай алмаштирилиши таъминотни яхшилашга олиб келиши мумкин эмасди, яхшилашга олиб келмади ҳам. Бу чала ишлар учун қийинчиликлар аҳоли бошига тушди. Гўшт, балиқ, тухум ва бошқа жуда кўп асосий озиқ-овқат маҳсулотларининг нархлари кескин даражада ошди, ошхоналарда таомлар нархи қимматлашди.

Асосий истеъмол молларига шартнома нархларини қўлланиш республикалар билан келишилган нарх сиёсати қоидаларига зиддир. ССР Иттифоқи билан республикаларнинг битимида бундай молларнинг белгилаб қўйилган давлат чакана нархлари сақлаб қолиниши кўзда тутилган. Барча гуруҳлардаги моллар нархининг энг юқори даражаси белгилаб қўйилганки, бундан юқори нарх белгиланиши мумкин эмас.

СССР Олий Кенгаши ўз қарори билан СССР Вазирлар маҳкамаси зиммасига давлат нарх интизомига риоя этилиши устидан назоратни кучайтириш, молларни келишилган даражадан юқори нархда сотиб ортиқча олинган даромаднинг корхоналар, ташкилотлар ва маҳаллий идоралардан тортиб олиш вазифасини юклади.

Қатъий ҳаракат қилиш учун ҳуқуқий асосга эга бўлган нарх белгилаш идоралари чакана нархларда тартиб ўрнатиб, фуқароларнинг манфаатларини ҳимоя қилишни таъминлашлари керак. Бироқ идоралар аҳолининг мададисиз бу вазифани ҳал қила олмаса керак. Бунинг учун аҳоли ўз ҳуқуқларини билиши лозим. Белгилаб қўйилган чакана нархларда сотилаётган молларнинг рўйхати дўконда, ҳар бир савдо корхонасида деворга осиб қўйилган бўлиши лозим. Бу ҳақда маҳаллий ҳокимият идоралари, истеъмолчилар жамиятлари биргаликдаги куч-ғайратлар орқали нархлардаги ўзбошимчаликка чек қўйиб, маърифатли бозор сари ҳаракатни бошлаш учун жон куйдиришлари керак.

(ТАСС)

Чингиз АЙТМАТОВ: «ЎЗБЕКНИНГ ДАРДИ — МЕНИНГ ДАРДИМ»

Совет Иттифоқининг Люксембург Буюк Герцоглигидаги фавқулодда ва мухтор элчиси, Ленин мукофоти лауреати, СССР халқ депутати, ёзувчи Чингиз АЙТМАТОВ билан «Халқ сўзи» рўзномаси бош муҳаррири ўринбосари Анвар ЖЎРАБОЕВ Тошкентдан туриб телефон орқали мусоҳаба ўтказди.

Мен Айтматовни мудом миллатдошим сафига қўшгим келади. «Ўзбеклар иши» деб марказий рўзномалар халқимиз бошига бот-бот мағзава тўкишганида Чингиз Тўрақулович кўксини қалқон этиб бизни ҳимоя қилганди. Ўш фожиаси ҳақида эса юраги эзилиб-эзилиб гапирувди, қирғизларни заррача ҳам аямай, юзларига ҳақиқатни тик айтувди.

«Литературная газета»да Юрий Ростнинг, «Ўзбекистон адабиёти ва санъати»да Ёқубжон Хўжамбердиевнинг мақолаларини ҳисобга олмаганда, одамларни ларзага солган бу машъум воқеа, ҳатто Қирғизстонда ҳам анчагача сиёсий жиҳатдан таҳлил этилмади.

Таниқли олим Асқар Акаев республика Президенти этиб сайлангандан сўнг бу борада қатор тадбирлар амалга оширилди. Эшитишимча, Акаев ва Қирғизистон Фанлар академиясининг янги президенти Илгиз Айтматов (Чингиз Тўрақуловичнинг укаси) катта бир мажлисда Ўш фожиасида Абсамат Масалиев ҳам айбдор эканини таъкидлашиб, унга нисбатан жиддий чора кўрилиши лозимлигини талаб қилишган экан. Аммо уларнинг кучи етмади: ахир Масалиев ким-сан КПСС Марказий Комитети Сиёсий бюросининг аъзоси, республика Компартияси Марказкомининг биринчи котиби-да...

Биз турғунлик йиллари деб атайдиган даврда Ўрта Осиё республикалари ва Қозоғистон (ва нафақат улар) ўртасидаги дўстлик номигагина мавжуд бўлиб, уни кескин ўзгартириш даркор эди. Ўзбекистон ва Қозоғистон президентлари Каримов билан Назарбоев худди шу туб бурилишнинг режасини ишлаб чиқишга киришаётганларида Ўшда қон тўкилди. Уларнинг эзгу ниятлари айримларга маъқул тушмади, шекилли. Яширмаслик керак, Ўшда, гарчанд қирғизлар билан ўзбеклар оға-инидек яшаб келаётган эса-да, ораларида ўқтин-ўқтин можаролар ҳам бўлиб турарди. (Қаерда йўқ дейсиз бундай келишмовчиликлар?). Уларни тинч йўл билан бемалол ҳал қилиш мумкин эди. Лекин кимлардир шу келишмовчиликни атайлаб қонли тўқнашувга айлантирганини ички бир туйғу билан сезардик.

Марказдаги нуфузли идоралар: Олий Кенгаш, айниқса, дастлаб биз катта умид боғлаган Президентлик кенгаши Ўш воқеалари хусусида сукут сақлардилар (Москва бу фожиага ҳануз ҳеч қандай баҳо берган эмас). Аммо Ўрта Осиё ва Қозоғистондан унга киритилган яккаю ягона вакил — Ч. Айтматов Президентлик кенгашида шу масалани эртами-кечми, барибир кўтариб чиқажагига ишонардим.

Лекин ҳеч кутилмаганда миш-миш тарқалди: «Айтматов Горбачев билан уришиб қолибди, энди уни чет элга ишга жўнатишмоқчи. Ёки, бошқача айтганда, маданий сургун қилишмоқчи экан...»

Наҳот, ҳатто буюк Айтматовга нисбатан ҳам шундай тубанликка боришса-я! Ҳеч гапмас. Бир марта боришувди ҳам. Бундан тўрт йилча муқаддам Қирғизистонда ўтказилган катта йиғинда Чингиз ака ўз халқини миллий уйғонишга даъват этиб, маъруза қилувди. Унинг бомбадек портлаган ушбу чиқиши туфайли Москвадаги айрим раҳбарлар пайтавасига қурт тушгандек питирлаб қолишди. Улар бу «шаккоклик»ни асло кечира олишмади. Тез орада «Комсомольская правда»да Айтматовнинг обрўсини ер билан битта қилишга мўлжалланган қабиҳ фельетон босилди. Унда Чингиз Тўрақуловичнинг бошига бир талай туҳмат ёғдирилди. У миллатчидан олиниб, миллатчига солинди.

Ҳа, тан бериш керак: УЛАР ўч олишнинг, Ҳақ Овозини сўндиришнинг йўлларини пухта эгаллашган...

Аламимдан юрагим ачишиб кетди ва чидай олмай Кремлга — Айтматовнинг кабинетига қўнғироқ қилдим. Телефон дастасини ёрдамчиси кўтарди (Ўзи сафарда экан).

— Чингиз Тўрақуловични хорижга юборишаётгани тўғрими? — Отилиб чиқди ичимдан шу савол.

— Ҳозирча номаълум. Ким билади, балки элчи қилиб тайинлашар, — деди у аллақандай сирли оҳангда. — Сабабими? Буни у кишининг ўзидан сўраш керак, агар бу беодоблик бўлмаса, албатта. Аслида таажжубланадиган жойи йўқ: ахир кўпчилик ёзувчилар элчилик қилишган-ку. Масалан, Грибоедов, Неруда...

— Чингиз Тўрақулович қачон келадилар? — сўрайман охири тоқатим тоқ бўлиб.

— Беш кундан кейин...

Бу суҳбат ғулғуламни янада ошириб юборди. Миш-мишлар эса тобора кучаярди.

Орадан тўрт кун ўтгач, кечқурун ногаҳон квартирамизга Айтматовнинг ўзи сим қоқди!

Ҳол-аҳвол сўрашганимиздан сўнг, гапни қандай давом эттиришни билмай турганимда (шошиб қолувдим-да), Чингиз ака ишим билан қизиқиб қолди. Ўшанда «Халқ сўзи»га эндигина ўтган эдим. Табиийки, янги рўзнома ҳақида тўлқинланиб гапириб бердим.

— Сени, укам, янги лавозим билан қутлайман. Ишқилиб, рўзномаларинг халқнинг дардини айтувчи дадил минбарга айлансин-да.

— Раҳмат, Чингиз ака, «Халқ сўзи»нинг баъзи республикаларда ҳам ўз мухбирлари бўлади— Ўзбекистон матбуоти тарихида биринчи марота-ба! — Беихтиёр мақтанаман мен.

— Қирғизистондаямми?

— Албатта-да! Ўш шаҳрида. Лекин у бутун республика ҳаётидан мақолалар ёзиб туради.

— Эҳ... Ўш... — чуқур хўрсинди Айтматов. — Жуда хунук иш бўлди-да. Нима ҳам қилардик, энди бундан буён зийрак туришимиз керак... Айбдорлар топилиб жазоланади, албатта. Лекин яна такрорлайман: буёғига эҳтиёт бўлайлик. Сиз, зиёлиларга кўп нарса боғлиқ, «Халқ сўзи»га ҳам. Қайта қон тўкилмаслиги учун қўлларингиздан келган жами ишларни қилинглар. Ўзбек билан қирғиз қадимдан биродар бўлиб келган ва абадул-абад шундай бўлиб қоладиям.

Ўзбеклар буюк халқ. Жаҳон цивилизацияси бешигини тебратган бу халқда буюк сабр-матонат ҳам борлигига ишонаман.

«Чингиз ака, Ўш масаласи нега Президентлик кенгашида кўрилмади, а?», — деб савол бермоқчи бўлиб турганимда, Айтматов тўсатдан: «Анваржон, мен янги ишга ўтаяпман», деб қолди.

« Демак, тўғри экан-да...» Шу заҳотиёқ аҳдимдан қайтдим. Чунки энди бу савол у кишининг кўксига ниш бўлиб қадалиши аниқ эди. Юрагим шув этиб кетди.

— Қаерга? Нима ишга? — сўрадим ҳаяжон билан.

— Люксембургга. Элчиликка. 20 ноябрда оилам билан жўнаб кетамиз.

Сабабини сўрасаммикин? Ё ёрдамчиси айтганидек, беодоблик бўлармикин бу? Аммо сўрамасам, армонда қолишим турган гап эди. Ниҳоят, бор журъатимни тўплаб дедим:

— Миш-мишлар рост экан-да?

— Қанақанги миш-мишлар? — ҳайрон қолди Айтматов.

— Айтишларича, Сиз Горбачев билан уришиб қолибсиз. Шунинг учун ҳам у сизни чет элга... сургун...

— Йўғ-е, — шарт бўлди гапимни Чингиз ака. — Бу ердаги сон-саноқсиз лавозимлар қўл-оёғимни буткул боғлаб, ёзув-чизувдан маҳрум қилиб қўйди. Энди биттагина лавозимим бўлади ва шу боис ёзишга имкон топилади, деб ўйлайман. Ахир ёзувчи ёзмаслиги мумкинми? Шунинг учун розилик бердим... Иложини топсанг, Люксембургга телефон қил. Хайр!

— Яхши боринглар. Янги ишда омад ёр бўлсин!

«Қизиқ. Ё Чингиз ака бор гапни айтишни ўзига эп кўрмадимикин?..» Ўйлайман ичимда. Ҳа, дунёнинг ишлари ўта чигал...

Гарчанд Айтматов аниқ қилиб, «Йигирманчида жўнаймиз», деб айтган бўлса-да, мен у кишининг кетаётганига то марказий рўзномаларда СССР Президентининг: «Совет Иттифоқининг Люксембург Буюк Герцоглигидаги фавқулодда ва мухтор элчиси этиб тайинланганн муносабати билан ўртоқ Чингиз Тўрақулович Айтматов СССР Президенти кенгаши аъзоси лавозимидан озод қилинсин...» деган фармони чиқмагунича ишониб-ишонмай юрдим (Айтгандай, хиёл ўтмай Президентлик кенгаши ҳам тугатилди).

Аммо фармонни ўқигач яна бир бор таажжубландим: нега энди Айтматовдай одамни келиб-келиб Люксембургга юборишаяпти? Ахир уни давлат дейишга ҳам тилинг бормайди-ку: майдони атиги 2,6 минг квадрат чақирим, аҳолиси Самарқанд шаҳриникидан озроқ — бор-йўғи 370 минг киши. Лекин истайсизми-йўқми энди шу мамлакат, унинг пойтахти (у ҳам Люксембург деб аталади) биз, Айтматовнинг барча мухлислари учун яқин бўлиб қолди. Севимли ёзувчимиз ўша ерда яшаётгани, ишлаётгани учун, албатта.

22 март — Наврўзи оламнинг эртасига телефон мени яна Айтматов билан боғлади.

— Алло, «Халқ сўзи»ми? Ҳозир Люксембургни улаймиз, — дейди алоқачи аёл. Бирор сониядан сўнг янги овоз келади: «Совет Иттифоқи элчихонаси эшитади. Мана, трубкани Чингиз Тўрақуловичга берамиз».

— **Ассалому алайкум, Чингиз ака!**

— Алейкум ассалом, Анваржон! Соғлиқларинг дурустми?

— **Ишга кўникиб кетдингизми энди батамом?**

— Аста-секин дипломатияниям ўрганаяпмиз. «Халқ сўзи» қалай?

— **Ишқилиб кўпчиликка маъқул келаяпти. Сизга дўстлардан салом.**

— Сен ҳам салом деб қўй.

— **Чингиз ака, Сизни бутун оила аъзоларингизни Наврўз билан табриклайман.**

— Раҳмат. Бу сафарги Наврўз бошқача ўтгандир-а?

— **Ҳа, фарқи ер билан осмонча бўлди. Ҳамма шаҳару қишлоқларимизда минглаб одамлар сайилга чиқишди. Хуллас, ҳақиқий умумхалқ байрами!**

— Беҳад хурсандман. Бундан уч-тўрт йил илгари Қирғизистонда учрашганимизда Наврўзнинг тақдири ҳақида куйиб-пишиб гапирганингни эслайман.

— **Сиз ўшанда, «Ҳали қараб тур, Наврўз барибир тантана қилади, уни ҳеч ким йўқотолмайди», — деганингизда, далдангиз севинтирган бўлса-да, барибир юрагимнинг бир чети ҳижил эди.**

— Нега?

— **Чунки ўша кезлари Наврўзни энг юқори идоралардаги арбоблардан тортиб, энг қуйи раҳбарларгача шу қадар эзғилашаётган эдики, аста қўяверасиз. Шукур, башоратингиз тўғри чиқди.**

— Биз (ўзбеклар, қирғизлар, қозоқлар...) бир неча ўн йил давомида маънавий илдизларимизга (баъзилар мансаб учун, баъзилари ўзлари тушунмаган ҳолда) болта уриш билан беармон шуғулландик. Оқибатда руҳий қашшоқликка гирифтор бўлдик. Хайриятки, кўзимиз очилаяпти, аслимизга қайтишга уринаяпмиз. Наврўзни бундай юксак даражада ўтказганларингиз шу қайтиш йўлидаги қадамлардан бири деб биламан. Лекин ҳали бу борада анча ишлар қилиш зарур.

— **Хабарингиз бўлдими, йўқми: байрам арафасида Ўзбекистон ва Қирғизистон президентлари Каримов билан Акаев олдин Бишкек, сўнгра Ўш шаҳрида учрашиб, музокаралар юритишди. Ҳар иккала республика ўртасида дўстлигу ҳамкорлик борасида шартнома тузилди, битим имзоланди.**

— Хабарим бор: «Время»да кўрсатишувди.

— **Демак, Люксембургда ҳам бизни кўрсатишаркан-да!**

— Москвани бемалол олса бўлади. Лекин афсуски, боя сен айтган учрашув ҳақидаги маълумот жуда қисқа эди. Шартнома тўғрисида батафсилроқ гапириб беришинг мумкинми?

— **Олдимда унинг матни турибди (ўн олти моддадан иборат). Айрим жойларини ўқийми!**

— Қани, ўқи-чи.

— **Масалан, мана у ери: «Олий аҳдлашувчи томон (яъни, ҳар иккала республика)лар бир-бирларини янгиланган Иттифоқ таркибидаги мустақил давлат деб эътироф этади ва бир-бирининг давлат мустақиллигига зиён етказиши мумкин бўлган хатти-ҳаракатлар қилмаслик мажбуриятини олади». Энди бунисини эшитинг: «Ҳар икки томон ўз ҳудудларида яшовчи миллий гуруҳларнинг этник, маданий, тил ва диний ўзига хослиги ривожланиши ҳамда сақлаб қолишига кўмаклашади...»**

— Ушбу тарихий ҳужжатнинг дунёга келишида ташаббус кўрсатган Каримов билан Акаевга ташаккур айтмоқ керак! У Ўшда рўй берган фожиа бошқа такрорланмаслигида катта аҳамият касб этади, албатта.

Биласан, ўшанда дўстларим Одил Ёқубов, Пиримқул Қодиров — учаламиз Ўшга бориб, азият чекканлар, ўлдирилганларнинг қариндош-уруғлари билан бафуржа суҳбатлашувдик. Шундай ваҳшийликка қўл урганлари учун қирғизлар шаънига жуда аччиқ гаплар айтувдим.

Мен ўзбекнинг дардини доимо ўзимнинг дардимдек қабул қиламан ва бундай туйғу ҳар бир қирғизда бўлишини истайман. Ўзбеклар ҳам қирғизларнинг дардини ўзларининг дарди деб билишларини хоҳлайман. Биз миллий худбинликка чек қўйишимиз лозим. Қадимдан қон-қардош бўлган халқларимиз бир-бирига тоғдек суянишлари, бири иккинчисини доимо қувватлаши, авайлаши зарур. Шунда бизни жами балою офатлар четлаб ўтади...

— **Чингиз ака, рухсатингиз билан айрим шахсий саволлар ҳам берсам майлими!**

— Бемалол.

— **Элчилик оғирмикан!**

— Нима десам сенга: гоҳида осон кўчади ишинг, гоҳида ниҳоятда қийин. Лекин менга маъқул.

— **Кўнглингизга келмасин-у шу кичик бир давлатга юборишганидан ўксинмаяпсизми!**

— Асло. Бу Люксембург митти бўлгани билан анойи эмас. Оврупонинг қоқ марказида жойлашган, халқаро ҳаётнинг дошқозони асосан шу ерда қайнайди. Бутун дунёдан турли-туман делегациялар бетиним келади, деярли кунига янги-янги, муҳими — оламшумул ғоялар ўртага ташланиб, муҳокама қилинади. Айни пайтда XXI асрда умумдунё ҳамкорлиги (барча соҳалар юзасидан) қандай бўлмоғи лозимлиги тўғрисида анча тортишиб-талашаяпмиз, ўзига хос йўллар белгилашга уринаяпмиз.

— **Бундан келиб чиқадики, Москвадаги ишлардан қутуламан деб, улардан ҳам қийинроғига йўлиқибсиз-да! Ижод-чи, қолиб кетмаяптими!**

— Қолиб кетмаяпти, албатта. Кунига эрталаб соат олтида уйғониб, то тўққизгача ёзаман.

— **Янги романингиз — «Қор бағридаги биби Марям» (Худонинг волидаси)ни уч йил олдин ёзиб тугатишга ваъда берувдингиз. Ҳойнаҳой яқинда ўқиб қолсак керак-а!**

— Афсуски, йўқ. Ўқувчиларим олдида шундай ҳижолат тортаяпманки... Уни ёзиб битираман барибир. Аммо қачонлигини аниқ айтолмайман.

— **Нега!**

— Чунки кутилмаганда мени янги бир ғоя маҳкам чулғаб олди, уни қоғозга туширишдан ўзга илож қолмади. Ҳа, роман... Э, соғлиғу имконият бўлса ҳаммаси ёзилаверади... Айтгандай, бу ерда ўзбеклар ҳам бор.

— **Элчихонада ишлашадими!**

— «Аэрофлот» бўлинмасида. Баъзида: «Оқсоқол, қалай юрибсиз?»— деб, менга қўнғироқ қилиб туришади. Кўнгли очиқ йигитлар... Тошкентда ҳаво иссиқми жудаям?

— **Унчалик эмас. Кўп ёмғир ёғди. Сизларда-чи!**

— Салқин.

— **Қизингиз Ширин нечанчида ўқияпти ҳозир!**

— Еттинчида. Кенжатойимиз Элдор — тўртинчида. Икковиям шу ердаги Оврупо мактабига қатнайди. Жудаям антиқа мактаб-да!

— **Янгамиз-чи, қаерда ишлаяптилар!**

— Янганг менга ёрдамчи бўлиб олган (норасмий ёрдамчи). Асосан ёзганларимни машинкалайди.

— Алло! Вақтларинг тугаяпти, — огоҳлантиради телефончи аёл.

— Рўзномаларинг орқали ўзбек халқига менинг саломимни, Наврўз билан табригимни етказ,— дейди хайрлашаётиб Чингиз Айтматов.

— **Суҳбатингиз учун минг раҳмат, Чингиз ака! Янги китобингизни ва ўзингизни интизорлик билан кутамиз!..**

Тошкентдаги «Шарқ гули» бадиий буюмлар фабрикасида исми жисмига мос, ўз ишининг устаси бўлган хотин-қизлар ишлашади. Холида Қорабоева — шулардан бири. У зиммасидаги топшириқни доимо нуқсонсиз ва зиёди билан бажариб, ҳамкасбларига ўрнак кўрсатмоқда.

Холмат МИРЗАКАРИМ олган сурат.

СОТУВДА БЎРСИЛДОҚ НОНЛАР

Қўқонда «Дастурхон неъматлари» деб аталувчи янги дўкон иш бошлади. Ушбу янги дўконни Қўқон нон комбинати жамоасининг қурувчи ва хизматчилари ўз кучлари билан барпо этдилар. Фирма дўкони фақат Қўқон нон комбинати ишлаб чиқарган макарон, булочка, иссиқ оби нонлар, кондитер маҳсулотлари билан савдо қилади. Бундан ташқари дўконда Германияда ишлаб чиқарилган «Винглер» замонавий линияси ўрнатилиб, бўрсилдоқ булочка маҳсулотлари тандирдан тўғри сотувга чиқариладиган бўлди. Серунум линия ёрдамида бир кунда беш мингдан ортиқ батон, булочкалари тайёрланмоқда. Дўкон ичкарисида харидорлар бироз ўтириб, ҳордиқ чиқаришлари учун шароит яратилган.

ҚОНУН МУҚАДДАС, НИЯТ ХОЛИС

Аҳмаджон Одиловнинг ҳимоячиси Рустам Ёдгоров билан суҳбат

— **Рустам ака, сиз куни кеча Москвадан — СССР Олий судининг Аҳмаджон Одилов ва бошқаларнинг жиноят иши юзасидан бўлиб ўтган бошқарув мажлисидан қайтдингиз. Унда қандай масалалар кўрилди?**

— Ҳимоя томон асосан икки масалани қўйди. Биринчидан, Аҳмаджон Одилов ҳозирги кунда қонунга хилоф равишда дунёдаги бирон бир мамлакатда рўй бермаган ҳамда бўлиши мумкин бўлмаган муддатда ҳибсда сақланаётгани таъкидланди, унинг ёшини, саломатлигини ҳисобга олган ҳолда эҳтиёт чорасини ўзгартириш — тилхат орқали очиқда қолдириш сўралди. Бу талаб СССР Олий суди жиноят ишлари бўйича судлов коллегияси томонидан рад этилди.

Иккинчи талабимиз — жиноят ишини ўзбек тилида олиб бориш учун Ўзбекистон ССРнинг хоҳлаган судида кўриш учун бериш талаб қилинди. Бу ҳам Москва томонидан қаноатлантирилмади. Шу ўринда таъкидлаш лозимки, терговда қатнашган таржимонлар мутахассис бўлмай, ҳарбий қисм аскарлари ва рус тилини нари-бери билувчи оддий фуқаролардир. Бу таржима усулига эътирозларимизни суд ҳайъати муҳокамасига албатта ҳавола қиламиз. Суд СССР Олий судининг жиноят ишлари бўйича судлов коллегияси ажримига кўра апрель ойининг иккинчи ярмига белгиланган.

— **«Литературная газета»нинг шу йил 16 январь сонида тергов гуруҳининг раҳбари В. Свидерскийнинг мухбир билан суҳбатида, тергов ҳаракатларини олиб бориш вақтида бизга кўпгина қийинчиликлар бўлди, деган фикр билдирилди. Бу қийинчиликлар нималардан иборат бўлиши мумкин?**

— Билмадим, у қанақа қийинчиликни назарда тутган. Шуни тўла ишонч билан айта оламанки, бизнинг маҳаллий раҳбарларимиз уларнинг тўлақонли ишлашлари учун барча имкониятларни яратиб бердилар. Меҳмонхоналар, алоҳида турар жойлар, Наманган таксопаркидан енгил машиналар улар ихтиёрига бериб қўйилди. Боз устига, уларга хизмат қилган машиналар учун 300 минг сўмдан ортиқ пул маҳаллий бюджет ҳисобидан тўланган. Бу қайси қонунда бор, бу кимнинг буйруғи? Ҳотамтойлик оқибатида етказилган зарарни ким қоплайди?

— **Ўзбекистонда яшовчи фуқарони нима учун республикадан ташқарида суд қилишади?**

— Бу савол билан Ўзбекистон ССР Олий Кенгашининг сессиясида депутатлар адлия вазирига ҳам мурожаат қилишди. Лекин Ўзбекистон ССР Олий Кенгашининг 1959 йил 21 майдаги сессиясида тасдиқланган Ўзбекистон Жиноят-процессуал кодекси талаблари ҳали ўз кучида. Ўзбекистон республикаси Жиноят кодексига депутатлар талабига мос ўзгартириш киритгани йўқ.

— **Марказий матбуотда Ш. Рашидов билан А. Одилов ҳамкорликдаги жиноятчилар деб кўп талқин этилди. Шу ҳақдаги фикрингиз?**

— Рашидовни жиноятчиликда айблаганлар у ҳаётлигида тирик эдилар-ку, нега лом-мим демаганлар? Сабаб битта: улар унинг фаолиятидан хато топиша олмаган. Брежнев қилган хатолар, оммавий ахборот воситаларида ёзилишича, Ш. Рашидовникидан минг баравар кўп экан-ку, нега унинг мурдаси дафн этилган муқаддас Кремль деворлари остида ётибди, унинг хокини, руҳини ҳеч ким безовта қилмади? Салла олиш деса калла олиш — бизда. Энди бевосита саволингизга келсак, Шароф Рашидовга қонун йўли билан ҳеч қандай айб эълон қилинмаган. Демак, у жиноят содир этмаган.

— **Судда ҳимоя оғир кечмасмикан?**

— Жуда оғир кечади. 122 жилддан иборат жиноий иш материаллари, икки минг варақдан ортиқ айблаш фикри, қолаверса суд мажлиси рус тилида олиб борилиб, таржимонлар воситачилик қилишларини ўйлаб кўринг-а! Энди жодларнинг кўплигини гапирмай қўя қолай. Суд бошланиши, ҳимоя томонининг ҳам ўз режалари бор. Мақсадимиз оддий: ҳақиқатни ойдинлаштириш ва адолатни рўёбга чиқариш.

Суҳбатдош:
Р. ИРИСОВ,
«Халқ сўзи» мухбири.

Турмуш чорраҳаларида

ДЕПУТАТНИ ИШДАН БЎШАТИШ ОСОНМИ?

Пахтачи районидаги «Самарқанд» жамоа хўжалиги аъзоси, қишлоқ советининг депутати Назира Ўринова таҳририятга шикоят ёзиб, уни боғча мудиралигидан ноҳақ бўшатишгани ва оиласига ижарага берилган ерни қайтариб олиб қўйишганини билдирган.

Хўш, салкам йигирма беш йилдан бери шу вазифада ишлаб келаётган, мутахассислиги бўйича жамоада ягона олий маълумотли кишини, сайловчилар ишончига сазовор бўлган аёлни ишдан бўшатишга, бунинг устига шартнома асосида берилган ерни тортиб олишга кимнинг ҳаққи бор экан? Шу саволларга жавоб излаб, ўнлаб кишилар билан суҳбатлашиб, боғча жамоаси йиғилишида қатнашиб, кўплаб ҳужжатларни синчиклаб ўргандиг-у... қуйидаги нохуш манзарага, мураккаб жумбоққа дуч келдик.

Воқеанинг мазмуни шундай: 1990 йил 8 сентябрь куни «Бинафша» болалар боғчаси мудираси Назира Ўринованинг хизматхонасига жамоа хўжалигида руҳий таъсир этиш йўли билан даволаш сеансларини ўтказаётган табиб С. Зулунов келиб, телефон қилишга рухсат сўраган. Н. Ўринова уни хизматхонасида қолдириб, ўзи қариндошиникига тўйга кетган. Орадан кўп ўтмай боғча ходималари С. Зулуновни Н. Ўринованинг хизматхонасида шу ерлик бир қиз билан ишрат қилаётганликда айблаб, боғчадан ҳайдаб чиқаришган. Бу ҳақда далолатнома ёзишган. 12 сентябрь куни боғча жамоасининг умумий йиғилиши ўтказилиб, Н. Ўриновани болалар муассасасида нопок ишга шароит яратиб бергани ва бундан аввалги камчиликлари учун ишдан бўшатишга қарор қилинган.

Н. Ўринова ўзининг қонунга хилоф равишда ишдан бўшатилганлиги ҳақида район судига, район советига, партия комитетига арз қилади. Натижа чиқмагач, касаба уюшмалари вилоят кенгашига шикоят ёзади. Агросаноат ходимлари касаба уюшмалари марказий комитетининг Самарқанд вилояти бўйича меҳнат ҳуқуқи инспектори Х. Бобоноров 1990 йил 10 октябрда Н. Ўринованы ўз вазифасига тиклаш лозимлиги ҳақида хулоса чиқариб, тегишли ҳужжатни жамоа хўжалиги раҳбариятига юборган.

Шуига қарамасдан жамоа хўжалиги бошқаруви ҳамда касаба уюшмаси комитетининг 1 ноябрь куни бўлган қўшма мажлисида боғча жамоаси умумий йиғилиши қарори тасдиқланиб, Н. Ўринованы ишдан бўшатиш ҳақида қарор қабул қилинган. Эртасига бўлган мажлисда Н. Ўринова хўжаликдаги «Ғунча» болалар боғчасига тарбиячи этиб тайинланган. Бу ҳақдаги қарорни у қонунга хилоф деб ҳисоблаб, яна вилоят касаба уюшмалари кенгашига мурожаат этган.

21—22 декабрь кунлари Х. Бобоноров хўжаликда бўлиб, Н. Ўринованы вазифасига тиклашни яна бир карра қатъий талаб қилган.

Ана шундан кейин жамоа хўжалиги раҳбарияти депутатни ишдан бўшатиш осон эмаслигини тушунган чоғи, 1991 йил 16 январда Мисит қишлоқ советига депутат Н. Ўринованы ишдан бўшатишга розилик сўраб билдириш хати юборган. Қишлоқ совети ижрокоми 15 кундан кейин яъни 1991 йил 31 январда жамоа хўжалиги бошқаруви ва касаба уюшмаси комитетининг Н. Ўринованы бўшатиш ҳақидаги қарорини маъқуллаб, бошқарувга уни бошқа иш билан таъминлашни топшириб қарор қабул қилган.

Хуллас, шу тахлит «Ўзбекистон ССРда халқ депутатларининг мақоми тўғрисида»ги қонуннинг 40-моддасига хилоф иш тутилган. Чунки ўша моддада депутатни ишдан бўшатиш ёки кам ҳақ тўланадиган ишга ўтказиш учун аввал тегишли совет ёки унинг президиуми рухсати олиниши лозимлиги аниқ-равшан белгилаб қўйилган. Турган гапки, тегишли совет ўша рухсатни бериш учун бу масалани синчиклаб ўрганади, ўз хулосасини чиқаради.

Бу ҳол «Самарқанд» жамоа хўжалиги раҳбарияти ҳам, Мисит қишлоқ совети ижрокоми ҳам ҳуқуқий жиҳатдан етарли билим ва малакага эга эмаслигини кўрсатади, албатта.

Энди масаланинг иккинчи томонига назар ташлаймиз. Чиндан ҳам боғча жамоаси ва мудира ўртасида кескин зиддият вужудга келган. Жамоа аъзолари мудира билан бундан кейин бир кун ҳам ишламасликларини айтишади, уни қўполликда, ходимларни сабабсиз ҳақорат қилишда, бўлмағур гаплар тарқатишда, ўзибилармонликда, камомадлар қилганликда айблашади. Аммо бу айблар тегишли тарзда, қонуний асосда расмийлаштирилмаган. Камомадлар ҳақидаги далолатномалар муддати эскириб қолган. Меҳнат қонунлари ҳам, жамоа хўжалиги уставининг 47-моддаси ҳам йиғилишда айтилган танқидга эмас, аниқ-равшан далилларга, ҳужжатларга таянишни тақозо қилади.

Жамоа аъзолари буни тушунишни исташмади. «Ҳужжат йўқ, далил йўқ деб, иш бости-бости қилинаверадими, наҳотки шунча кишининг талаби, ёзиб берган хатлари инобатга олинмаса, ҳақиқат борми», дейишади. Боғчада тартиб ўрнатишни, муҳитни соғломлаштиришни талаб этишади.

Шубҳасиз, боғча жамоасининг талабини ҳам эътиборсиз қолдириш мумкин эмас. Раҳбарлик курсиси, депутатлик гувоҳномаси зўравонлик, билган ишини қилиш, оғзига келган гапни айтиш ҳуқуқини бермайди. Аксинча, халқ ишончи бир масъулиятга ўн масъулият қўшиши, ҳар бир сўзни ўйлаб айтишга, ҳар қадамни ўлчаб ташлашга ундаши керак.

Н. Ўринованинг хизматхонасида юқорида айтилган нопок иш бўлганлигини ҳеч ким қонуний жиҳатдан далиллаб, исботлаган эмас. Бу С. Зулунов деган шахснинг виждонига ҳавола. Агар табиблик даъво қилиб юрган ўша кимса норасида покиза гўдаклар масканида чиндан ҳам шундай ишга қўл урган бўлса, у ўтакетган фосиқ, аблаҳ одам ва бир кун албатта бунинг жазосини олажак. Аммо болалар муассасаси раҳбари ўз хизматхонасини дуч келган одамнинг ихтиёрига топшириб, ўзи иш вақтида тўй-тўйлаб юриши ҳам қуюшқонга сиғмайдиган ҳол.

Бинобарин, хўжалик раҳбарияти, касаба уюшмаси ташкилоти фарзандлар тарбиясидек ғоят нозик, масъулиятли даргоҳдаги маънавий-руҳий иқлимни соғломлаштиришга уринаётганлигини тушуниш мумкин. Бунинг учун Н. Ўринованы ишдан бўшатишдан бошқа чора қолмаган бўлса, шунга қараб, рисоладагидек иш тутиш керак эди. Тўғри, инсоний қадриятларимиз, ҳалол-покизалик, инсофу имон, иффату номус деган тушунчаларимиз табаррук ва уларни кўзимизга тўтиё қилсак арзийди. Буларни астойдил қўриқлаш ҳар бир кишининг виждоний бурчи. Бироқ буни шошма-шошарлик, пала-партишлик, бировнинг ҳуқуқини камситиш йўли билан амалга ошириш асло мумкин эмас. Чунки қадрият қанча табаррук бўлса, қонун шунчалар муқаддас, инсон ҳуқуқи шу қадар даҳлсиз. Ана шуни унутмаслик лозим.

Ижарага берилган ерни қайтариб олиш масаласида ҳам худди шундай: оралиқда тузилган шартнома ҳамда амалдаги қонунларга мувофиқ иш тутилиши керак.

Хуллас, Пахтачи райони прокурори З. Мухторов, судья Ф. Толипов, қолаверса халқ депутатлари район совети (раиси А. Қаландаров) болалар тарбияси учун масъул бўлган жамоада салкам ярим йилдан бери давом этиб келаётган можарога лоқайд, эътиборсиз муносабатда бўлганликларини таассуф билан қайд этамиз ва энди ана шу жанжалга Самарқанд вилояти ҳуқуқ муҳофазаси идоралари тезроқ нуқта қўядилар, деб умид қиламиз.

Ҳабиб ТЕМИР,
«Халқ сўзи» мухбири.

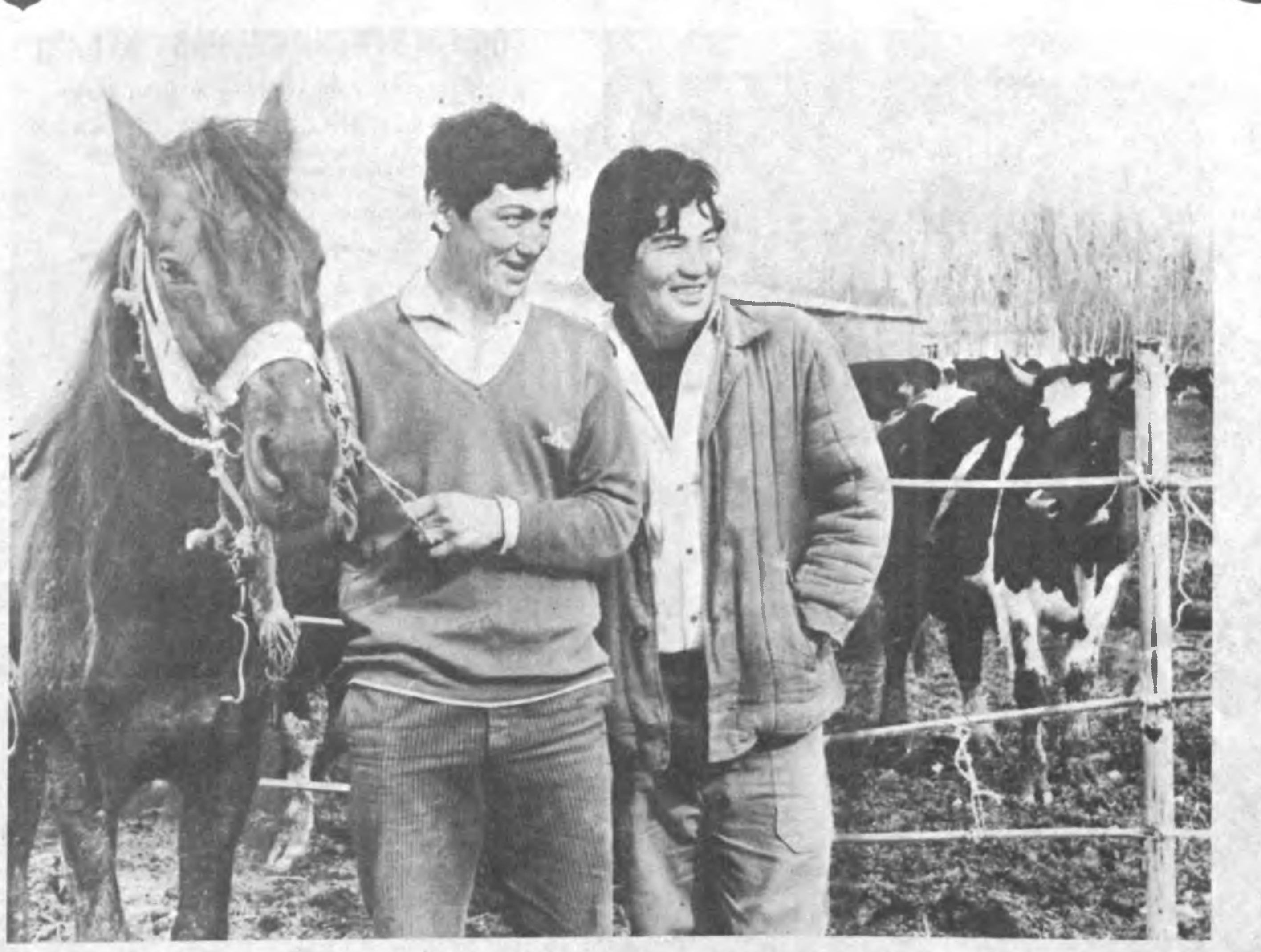

Қир, адир ва далаларнинг кўм-кўк майсаларга бурканганидан яйлов баҳодирларининг ҳам баҳри очилиб севинчларга севинч, ғайратларга ғайрат қўшилмоқда.

СУРАТДА: Булунғур районидаги Беруний номли давлат хўжалиги молбоқарлари Абдусодиқ Бобобеков (чапдан) ва Шавкат Шодмонов.

Тўлқин ДАВЛАТ олган сурат.

СИМ-СИМ, ЭШИГИИГНИ ОЧ

Ер колхозникими ёки Мудофаа вазирлигиники?

Дунёнинг ишларига баъзан ҳайрон қоласан киши. Ҳақ билан ноҳақлик ўртасидаги масофанинг айрим вақтларда жуда ҳам чўзилиб кетиши, бу йўлда не-не ғовлар, тўсиқлар борлиги ҳам аянчли, ҳам аламлидир. Бугун биз 1949 йилда рўй берган ва ўшандан буён газак олиб одамларнинг асабига, гашига, иззат-нафсига тегаётган бир адолатсизлик ҳақида ҳикоя қилмоқчимиз. Гарчи бу ҳақда йиллар мобайнида кўпгина жонкуярлар юқори ташкилотларга бир неча бор мурожаат этган бўлсалар-да, ҳақиқат ҳамон қарор топгани йўқ.

Гап Тошкент районининг Алишер Навоий номли жамоа хўжалиги ҳудудида жойлашган Туркистон Ҳарбий округи ёрдамчи хўжалиги ва дам олиш зонаси ҳақида бораяпти.

— 1949 йил эди. Мен агроном бўлиб ишлардим,— дея хотирлайди уруш ва меҳнат фахрийси Тўғонбой ота Холдоров. — Мана шу ҳарбийлар турган ҳозирги жойда хўжалигимизнинг боғи бўларди. Мевазорларни, токзорларни кўрган кишининг кўзи қувнаб, баҳри-дили очиларди. Бир куни шу ерга тўсатдан ҳарбийлар турли хил машина-механизмлар билан келиб қолишди. Ҳе йўқ, бе йўқ, тракторлар билан боғларни бузиб пайҳон қилиб, ерни текислашди. Тезда деворни тиклаб, уч гектардан ошиқ майдонни ўраб олишди. Шу-шу боғимиздан ҳам, еримиздан ҳам маҳрум бўлдик.

Тўғанбой отанинг гапларини тингларкансиз, ўйлаб қоласиз. Демак, боғ-роғларга қирон келтириш бундан 40 йил илгари бошланган экан-да? Ахир, ўша даврда қанчадан-қанча очиқ ер бор эди-ку! Лекин шунга қарамай раҳбарлар нега ҳосилдор боғни ҳарбийларга беришган?! Бу атайин қилинганми ёки мажбур бўлишганми?!

Биз Тўғонбой ота каби кўплаб уруш ва меҳнат фахрийлари, Навоий номли жамоа хўжалиги раҳбарлари билан шу хусусда суҳбатлашдик. Улар таъкидлашларича, ҳарбийларга ажратилган ер дастлаб 3-4 гектар атрофида бўлган. Кейинчалик — йиллар ўтиши билан жамоа хўжалиги экин майдонлари томон аста-секин ҳужум бошланган. Ҳозирги кунда ҳарбийлар «ишғол» қилган ер 54 гектарни ташкил этади. Бу умумий майдон ичида боғ, узумзор, экинзор, бир неча кичик кўл ва қатор турар жой бинолари, иссиқхона, паррандачилик фермаси бор. Буларнинг барчаси ҳарбийлар учун хизмат қилади.

Биз ҳарбийлар билан суҳбатлашиш, у ердаги ҳақиқий манзарани ўз кўзимиз билан кўриш учун борганимизда соқчилар Туркистон Ҳарбий округи штаби раҳбариятининг рухсатисиз ичкарига киритмасликларини айтишди. Шунингдек, бу қандай қароргоҳ, уни нима деб аташ кераклиги ҳақида ҳеч қандай маълумот беришмади. Шу сабабга кўра биз уни мақоламизда шартли равишда «ТуркҲО чорбоғи» деб аташга қарор қилдик.

Юқорида биз ТуркҲО чорбоғини район ихтиёрига ўтказиш, ундан пионерлар лагери ёки дам олиш уйи сифатида фойдаланиш учун елиб-югураётган жонкуярлар ҳақида гапирган эдик. Улардан бири Навоий номли жамоа хўжалиги бошқарувининг раиси Ғани ака Валиевдир.

— Ўтган йилнинг июнь ойида Ўзбекистон ССР Олий Кенгашига шу масала юзасидан мурожаатнома юборган эдик, — дейди раис.— Бир нусхани иттифоқ мудофаа вазири Д. М. Язовга жўнатдик. Аммо шу вақтгача улардан жавоб олмадик. Халқ депутатлари район совети сессиясида ҳам бу масала кўтарилганди. Ўша йиғинда бир овоздан ТуркҲО чорбоғи районимиз тасаррруфига ўтиши керак, у аҳолига хизмат қилиши лозим, деган қарорга келинган эди. Билмадим, энди буларга кимнинг гапи ўтади-ю, масала қачон ижобий ҳал этилади? Ўша чорбоғ жойлашган ердан бизнинг экин майдонларимизга ариқ орқали сув келарди. Ҳарбийлар мана шу ариқни ҳам беркитиб ташлашди. Биз мажбур бўлиб, ўша ердаги экинларимизни суғориш учун насос ўрнатдик. Бу иш хўжалигимизга 10 минг сўмга тушди. Ўша насосни ишлатиш учун ҳар йили сотиб олинадиган ёнилғи сарфи ҳам қўшилса, бу пулнинг миқдори яна ҳам кўпайиб кетади.

— Бу масалани ижобий ҳал этиб беришларини сўраб жуда кўп ташкилотларга хат ёздик, — дейди колхоз партия ташкилотининг котиби Ботир Тўлаганов. — Ҳатто Туркистон Ҳарбий округининг штабигача чиқдиқ. Лекин у ердан ҳам тайинли бир жавоб ололмадик.

— Шанба, якшанба кунлари ўша томондан юриб бўлмай қолади, — дейди суҳбатдошларимиздан яна бири, колхоз тафтиш комиссиясининг раиси Зайниддин ака Омонов. — Сабаби, чорбоққа келганларнинг машиналари йўлларни тўсиб қўяди. Бундай ҳол айниқса ёз кезлари тез-тез такрорланиб туради. Энди шундай бир манзарани кўз олдингизга келтиринг. Ёз чилласи, ҳаво 30-40 даража иссиқ. Бир томонда хўжалигимиз деҳқонлари, айниқса аёлларимиз қора терга ботиб далада меҳнат қилишаяпти. Иккинчи томонда бир гуруҳ офицерлар, уларнинг хотинлари ва болалари яланғоч ҳолда қий-чув қилиб кўлда чўмилишаяпти. Қани, ўзингиз инсоф билан айтинг, бундан ҳам аянчлироқ, ҳақоратлироқ манзара бўлиши мумкинми? Бу қандай бедодлик?

Кўпчиликнинг хабари бор: кейинги пайтларда Улуғ Ватан уруши иштирокчилари ва ногиронлари, шунингдек болали аёллар манфаатини кўзлаб қатор-қатор фармонлару қарорлар чиқарилмоқда. Келажагимиз эгалари бўлган фарзандларимиз истиқболини ўйлаб, хайрли ишлар амалга оширилаяпти. Қайта қуриш, ошкоралик сиёсати туфайли кўпгина жумбоқлар ечилмоқда. Наҳотки энди бу масалани ҳам ижобий ҳал эта олмасак? Қачонгача мазкур чорбоғ бир гуруҳ юқори мансабли ҳарбийларнинг оромгоҳи бўлиб қолади? Ахир хўжалигимизда мана шундай сўлим масканларда ҳордиқ чиқаришга муҳтож меҳнат илғорлари, 40 нафар уруш фахрийси, Афғонистондаги урушда қатнашган 37 нафар йигит яшайди. Нима, уларнинг ўша ҳарбийлардан кам жойи борми?

— Бизнинг талабимизни тўғри тушунишларини истардим, — дейди Ғани ака суҳбатни давом эттириб.— Бу гапларни биз шахсий манфаатимизни кўзлаб ёки ғаразгўйлик мақсадида айтаётганимиз йўқ. Гап умуминсонийлик, ҳақиқатни юзага чиқариш хусусида бораяпти. Районимиз меҳнаткашларининг фарзандлари ёзги таътил пайти ҳордиқ чиқаришлари учун «Ёшлик» пионер лагери мавжуд. Агар солиштирадиган бўлсангиз, деярли ёнма-ён жойлашган бу лагерь билан Ҳарбий округ чорбоғи ўртасида ер билан осмонча фарқ бор.

Соя-салқин, ҳар томонлама қулай бўлган чорбоғда саноқли ҳарбийлар, ундан анчагина ночор «Ёшлик» лагерида минглаб фарзандларимиз дам олишади. Қани энди ТуркҲО чорбоғининг ҳеч бўлмаганда ярмиси районимиз пионер ва ўқувчиларига лагерь қилиб берилса ёки Улуғ Ватан уруши қатнашчилари ва байналмилал жангчиларнинг оромгоҳига айлантирилса. Аммо, минг афсуски, бу ният орзулигича қолиб кетаяпти. Ҳарбийлар эса кўнгилларига келган ишни қилишмоқда. Эшитишимизча, яқинда улар чорбоғ ичидаги кўлни балиқчиларга ижарага беришибди.

Бу ўринда яна бир мулоҳазани айтиб ўтиш жоиз. Темир панжаралар билан ўраб олинган оромгоҳни, у ердаги бойликларни, бу ерга келиб кўнгил очадиган, ҳордиқ чиқарадиган юқори мартабали ҳарбийларни қўриқлайдиган, фақат уларнинг тинчлигини ўйлашга маҳкум этилган аскар йигитларнинг ота-оналари, биз аминмизки, фарзандларимиз жанговарлик кўникмаларини оширишаяпти, чиниқишаяпти, эрта-индин Ватаннинг ҳақиқий ҳимоячилари бўлиб қайтишади, деб фахрланиб, умид қилиб юришгандир. Афсус! Улар фақат «қўриқчилик»дан дарс олиб, ҳарбий таълимдан умуман йироқ бўлиб қайтишмасмикин?!

Суҳбатдошларимиз куюнганларича бор. Бу адолатсизликка узил-кесил чек қўйиш вақти аллақачон етган. Шуни таъкидлаш кераккки, мазкур муаммони ҳал этиш бир ёки икки кишининг, қўйинг-чи, бир хўжаликнинг қўлидан келмайди. Муаммо ечими ҳақида барчамиз бош қотиришимиз, ҳамжиҳатликда ҳаракат қилишимиз зарур. Чунки 53 гектар — ҳазилакам ер эмас.

Алишер Навоий номли жамоа хўжалигида бир гектар ердан 6.485 сўм даромад олинади. Агар ҳар гектардан 280 центнердан помидор ҳосили етиштирилганда ҳам 53 гектар ер ҳосили 1.484 тоннани ташкил этади. Шу туфайли ҳам бу муаммо ечимида эртакдагидек сим-сим эшигингни оч, деб кутиб ўтирмасдан, зарур бўлса, депутатлардан иборат махсус комиссия тузиш лозим. Негаки депутат халқ вакили, халқ номидан гапириб, иш кўради. Халқ сўзи эса ҳамиша ҳақдир.

Мансур РИХСИЕВ,
Тошкент районн «Шонли меҳнат» рўзномасининг масъул котиби.

Ширкатчиларнинг янги маҳсулоти

Ромитон районидаги «Гулистон» ширкати гўшт маҳсулотлари танқислигини тугатишга ўз ҳиссасини қўша бошлади. Ширкат ҳар куни 4 тоннагача дудланган колбаса ишлаб чиқаришни йўлга қўйди. Шуниси эътиборга лойиқки, гўшт четдан сотиб олинмай, ширкатнинг ўзида етиштирилмоқда. Унинг ёрдамчи хўжалигида ҳозир 2,5 минг бош чўчқа ва юздан ортиқ қорамол парвариш қилинаяпти.

Ширкатда 40 га яқин киши ишлаяпти. Кейинчалик ишлаб чиқариш қуввати ортиб, кунига 10 тоннагача колбаса тайёрлаш йўлга қўйилгач, ишчи ва мутахассислар сони ҳам юздан ошиб кетади. Демак, райондаги яна бир ўткир ижтимоий муаммо — ишсизликни бартараф этишда ҳам мазкур ширкатнинг роли катта бўлади.

Инсон ва қонун

ЗАМИННИ ЗАҲАРЛАШ— ЖИНОЯТ

ЕКИ БУКА РАЙОНИ ПРОКУРОРИНИНГ ДЕҲҚОНЧИЛИК МАҲСУЛОТЛАРИ СИФАТИНИ ЯХШИЛАШ УЧУН КУРАШ ТАЖРИБАСИ ҲАҚИДА

Москвада чоп этиладиган «Щит и меч» ҳафтаномасида ўтган йили Бўка райони прокурори Н. Эргашевнинг сурати билан унинг жасоратига бағишлаб эълон қилинган мақолада қуйидагиларни ўқиймиз:

«...Бўка райони прокурори Эргашев навбатдаги тадбирий иш билан «Октябрь 40 йиллиги» жамоа хўжалигида эди. Қонун посбонининг кўзи олдида доим тинч ва осойишта жамоа хўжалиги кўчаларини бирдан олағовур босди. Ғазабга келган оломон бир месхети туркни дўппослай кетди. Прокурор бебошликни бас қилишни қанча талаб этмасин, инсофга чақирмасин, одамларга кор қилмади. Оломон бебошликда давом этарди. Унинг қурбони эса ўлим ёқасида эди. Шунда Эргашев ортиқ чидаб туролмади. Ўз ҳаётини таҳликага қўйиб, жон талвасасидаги месхети турк томонга ташланди ва уни ўз танаси билан тўсди.

Прокурорнинг бу ҳаракатидан ларзага келган оломон ортга чекинди ва аста-секин ҳар томонга тарқала бошлади...

Куни кеча СССР Бош прокурори А. Сухарев Тошкент ва Фарғона вилоятлари ҳудудида низоларнинг олдини олиш пайтида алоҳида ўрнак кўрсатган бир гуруҳ прокуратура ходимларини мукофотга тақдим этди. Улар орасида Нурали Эргашев ҳам бор.

Ҳозир прокурор Нурали Эргашев районда қонунчилик бузилмаслигини ҳушёрлик ва қатъият билан назорат қилиб бораётир».

Прокурор деганда биз кўпинча турли жиноят жиноятчиларга қарши курашувчини тушунамиз. Ваҳоланки, халқ хўжалиги жабҳасида ҳам прокурорлик назорати «урди-сўйди»дан кам эмас. Бўка районида ўтган йили етиштирилган қовун-тарвуз, сабзавот маҳсулотларининг ширин, сифатли бўлишида прокурорнинг ҳиссаси борлиги ҳамманинг ҳам хаёлига келавермайди. Суҳбатимиз шу ҳақда.

— Рўзнома ва ойномаларда деҳқончиликни кимёлаштиришнинг нохуш оқибатлари тўғрисида жуда кўп ёзишаяпти. Нурали Эргашевич, қонуншунос сифатида сиз бу масалага қандай қарайсиз!

— Заҳарли кимёвий моддалар тупроғимиз, сувимиз ва умуман атроф муҳитига, одамлар соғлиғига, бутун жонзотга етказган беқиёс зарарни, талафотни бир-икки оғиз сўз билан ифодалаш мушкул. Биз заҳарли кимёвий моддаларга ружу қўйиб, экинзорларнигина эмас, балки сувимиз, ҳавомиз, ўтлоқларимиз, боғ-роғларимиз, қолаверса, соғлиғимизга шафқатсиз путур етказаяпмиз, болаларимизни ногиронликка гирифтор қилаяпмиз.

Айниқса пахтачиликда рўй берган аҳволга тоқат қилиб бўлмайди. Аниқ маълумотларга қараганда 1987 йилда республикамиз қишлоқ хўжалигида 65 номдаги 97 минг тонна кимёвий модда қўлланилган. Ўзбекистонда чигитни экишдан тортиб то ғўза баргини тўктиришгача бўлган жараёнда ҳар гектар майдонга 54,4 килограмм пестицид ва минерал ўғит солинади. Бу жуда даҳшатли рақамдир. Агар унга экологик ва тиббий нуқтаи назардан баҳо берадиган бўлсак, у келтириб чиқарадиган аянчли оқибатлардан эсимиз оғиб қолиши тайин. Жаҳон олимлари заҳарли моддаларни ҳатто радиациядан олдинги ўринга қўйишаяпти. Биз учун бундан ортиқроқ огоҳлантириш бўлмаса керак. Пестицидлар келажакка отилган ўқ, кўмилган бомбадир.

Мен заҳарли кимёвий моддалар ва минерал ўғитлардан фойдаланиш, уларни сақлаш, ишлатиш устидан қатъий қонун назорати ўрнатиш тарафдориман. Акс ҳолда бебошлик, ўзибўларчилик ва уқувсизлик давом этаверади, яна заҳарланаверамиз, бошимизга фалокат кетидан янги фалокатлар ёғилаверади.

— Шаҳарлар аҳолисининг сабзавот экинлари ва айниқса полиз маҳсулотлари сифатидан кўнгли жуда ғаш.

— Ҳа, қовун тарвузларимиз сифати чиндан ҳам жиддий муаммо. Юртимизда асрий миллий анъана бўлган ва айни пишиқчилик палласи одамнинг дили яйраб кетадиган «Қовун сайл»ларида файз, кўрк қолмади. Бозорларга келтирилган хирмон-хирмон маҳсулотларга назари тушган шаҳарликларнинг юраги эзилади. Биров яна алданишдан қўрқиб, бозорни четлаб ўтиб кетса, бошқаси уйда кутаётган кичкинтойларини кўзи қиймай «Кел, таваккал, нима бўлса бўлди» деб бир жуфтини кўлтиғига олади. «Ширин чиқармикан-а» деб уй ўйлайди уйига етгунча.

Нега шундай? Бир вақтлар тилими тилни ёрган қовунлар, болдан ширин тарвузлар қани? «Қовун сайл»ларидан зебо куз файзини, элнинг орзули байрам гаштини ким ўғирлади?

Халқимиз уларни яхши билади. Улар имонини, виждонини пулга сотган нобакорлардир. Деҳқон қиёфасидаги бу шайтонлар на эл қарғишидан қўрқишади ва на гуноҳдан. Менимча, лаънат эшитиб топилган пулдан раҳмат эшитиб топилган пулда барака кўпроқ. Чунки бобокалонларимиз «Ҳалол топганинг ҳажга буюради, ҳаром топганинг ҳаржга» деб бекорга насиҳат қилишмаган.

— Бўка—Тошкент вилоятида энг кўп миқдорда қовун-тарвуз етиштирадиган район. **Бундай сохта деҳқонлар, нонкўрларнинг жиловини тортиб қўйиш учун қандай аниқ чора-тадбирлар кўрилаяпти!**

— Деҳқончиликда заҳарли кимёвий моддалар ва минерал ўғитлардан кўр-кўрона, масъулиятсизлик билан фойдаланиш халққа нисбатан қилинган жиноятдир. «Эчкига жон қайғу, қассобга мой» деганларидек, ўз шахсий фойдасини ўйлаб, турли қабиҳ ишларга қўл ураётган бундай сохта деҳқонлар кейинги вақтларда ёмғирдан кейинги қўзиқориндек кўпайиб кетди. Биз ана шу жиноятга қарши муросасиз кураш эълон қилдик. Аввало, юқоридагидек сохта деҳқонларнинг танобини тортиб қўйиш учун аниқ чора-тадбирлар ишлаб чиқилди. Экин-тикин ишлари бошланиши олдидан район «Пахтакорлар овози» рўзномасида экинларга минерал ўғитларни қатъий белгиланган нормада солиш зарурлиги, етиштирилган маҳсулотларда нитрат моддаси рухсат этилган миқдордан ортиқ чиқса, экин майдони қонунга биноан ҳайдаб юборилиши тўғрисида эълону хабарномалар чоп этилди. Уларда қайси турдаги экин маҳсулотида қанча миқдорда нитрат моддаси бўлиши норма қилиб белгиланганлиги ҳам илова этилди.

Сўнгра деҳқончилик маҳсулотлари билан савдо қилишда янгича тартиб ўрнатдик. Илгари деҳқон ўз маҳсулотини бозорга олиб келиб лаборатория текширувидан ўтказгач, пештахтага чиқариб сотаверарди. Энди бўлса, лаборатория ходимлари деҳқон ишлаётган дала бошига бориб, етиштирилган маҳсулотларни синчиклаб текширмоқдалар. Маҳсулот сифати талабга жавоб берсагина уни тайёрлов пункти ёки бозорга олиб бориб сотишга рухсат этилади.

— Бу иш, яъни назорат қай йўсинда амалга оширилаётгани ҳақида батафсилроқ айтсангиз, бошқа районлардагилар учун ҳам асқотармиди...

— Пишиқчилик кунларида прокуратура, санитария-эпидемиология станцияси ва қишлоқ хўжалиги маҳсулотларини текшириш лабораторияси биргаликда жойларга борадилар. Текширув пайтида кўпчилик деҳқонлар минерал ўғитларни меъёрида ишлатаётганликлари ва маҳаллий ўғитлардан фойдаланишга эътиборни кучайтираётганликлари бизни айниқса қувонтирди. «Кўкорол» давлат хўжалигининг 3-бўлимида жойлашган В. Ким бошлиқ полизчилик бригадаси даласида ҳақиқий бободеҳқонларни учратдик. Лаборатория бошлиғи Раҳмонқул Усмонқулов текширувдан ўтказиш учун ўзи полизга кириб, етилган тарвузлардан танлаб олиб чиқди. Лаборатория таҳлили 12,7 миллиграмм нитрат моддаси борлигини кўрсатди (норма бўйича эса 45 миллиграмм рухсат этилади). Шунингдек, «Кремль» давлат хўжалигида жойлашган «Каскад» ширкати 10 гектар ерда деҳқончилик қилган эди. Ширкат аъзолари Тошкент абразив заводи жамоаси учун беш гектар майдонда тарвуз етиштирганлар. Биз ҳосилнинг мўл бўлганлиги ва эрта етилганини кўриб бригада бошлиғи Б. Цойнинг иш тажрибаси билан қизиқдик.

— Бунинг боиси, — дейди бригада бошлиғи, — биз тарвуз уруғини эрта—плёнка остига экдик. Гўнгни аямадик. Чунки у тўйимли табиий озуқа бўлиш билан бирга, тупроқда иссиқни, намни яхши сақлайди. Плёнка остида тарвуз етиштириш қўл меҳнатини анча осонлаштиради, чунки бегона ўтлар умуман ўсмайди. Экинга талабига қараб вақтида сув бериб турилса бас.

Айни пайтда текшириш ўтказиш жараёнида кўнгилсиз ҳолларга ҳам дуч келдик. Масалан, Фрунзе номли жамоа хўжалиги аъзоси, ижарачи Артур Хванга қарши кескин чора қўллашга тўғри келди. Ярим гектар ердаги тарвузда нитратнинг нормадан анча кўплиги жамоа хўжалиги бошқаруви мажлисида муҳокама қилинди.

— Ҳақиқатан ҳам текширилган маҳсулотда нитрат моддаси нормадан юқори чиққан,— деди хўжалик раиси Ғ. Ботиров. — Жами экин майдони ҳосили билан ҳайдаб ташланиши керак. Ижарачилар минерал ўғитлардан фойдаланганда ғоят эҳтиёткор бўлишлари шарт. Бу ишга хўжалик мутахассислари масъулдир. Бундан буён шартномада кўрсатилган қоидаларнинг бузилишига йўл қўйган ижарачилар ва уларга шароит яратиб берган агроном-энтомологлар қаттиқ жазога тортиладилар. Эндиликда қайси ижарачининг ҳосили таркибида нитрат моддаси нормадан ортиқ чиқса, шартнома қоидаларн қўпол равишда бузилган ҳисобланиб, ундан ер қайтариб олинади.

Бошқарув мажлиси район санитария-эпидемиология станциясининг норозилик хатини тўғри деб топиб, ижарачи Артур Хванга қарашли тарвуз полизини ҳайдаб ташлашга қарор қилди, хўжалик энтомологи Н. Улуғхўжаев экинларга кимёвий дорилар беришни назорат қилмаганлиги учун қаттиқ огоҳлантирилди.

Бу сатрларни ўқиган баъзилар ачиниб: «Эсиз, қанча меҳнат, қанча ҳаракат!»— дейишлари турган гап. Начора! Кўзанинг куни битган экан, синди. Агар у синдирилмаса, кўзадаги қўланса «сув» қанча одамларнинг соғлиғини синдириши тайин эди. Инсон соғлиғига тажовуз — хавфли жиноят ва биз бунга қарши аёвсиз курашаверамиз.

Суҳбатдош:
Н. ҲИКМАТУЛЛАЕВ.

ТИЛ ВА ДИЛ

ИСМИ ЖИСМИГА МОС БЎЛСИН

Ўзбек тили давлат тили бўлиб олди-ю, аммо ҳамон «таржима тили» мақомидан чиқа олмаяпти. Бу айниқса айрим ташкилоту жамиятларнинг номи таржима ном кашф этиб, исми жисмига ярашмаслигида яққол сезилиб турибди. Жуда кўп идора ва ташкилотларнинг қисқартирилган номлари бир қучоқ ўрисча сўзларнинг қуроқ-қуроқ қисқартмаси тарихасида ёзилаяптики, уларни эслаб қолиш қийин ва айтишга тил келмайди. Бу ҳақда «Ёш ленинчи» рўзномасида бир ярим йил илгари ёзилган, ўзбекча атамалар тавсия қилинган эди, аммо ҳамон ўзгариш йўқ! Ўзгариш қилинган жойларда эса сўзларнинг маъноси ва хизматини англамай сунъийликка, уйдирмаликка йўл қўйилмоқда.

Ҳаёт тақозоси билан турмушга сингиб, йиллар давомида ўзлашиб кетган иқтисодий-сиёсий, маъмурий ўрам бўлмиш «район» сўзини «Ёш ленинчи» рўзномаси «ноҳия» деб тавсия этди. Шундан кейин ҳамма бу сўзнинг маъносини билиб-билмай «ноҳия, ноҳия» дея бошлади. Ўз атамаларига ташна бўлиб юрган кишилар уни дарров илиб олдилар, рўзномалар «ноҳия» деб ёзишда давом этдилар. Радио ва ойнаи жаҳонда ҳам шу сўз такрорлана бошлади. Нега? Луқмони Ҳакимдан «Дунёда энг ширин таом нима?» деб сўрашибди. «Қорин очиб турганида қайси таом рўпара келса — ўша» дебди у.

Халқимиз ўз тили эркинлигига чанқоқ бўлиб турган экан, «Ёш ленинчи» «район»ни «ноҳия» деб юбориши билан ташналар уни илиб олдилар. Аслида «ноҳия» арабча сўз бўлиб, чегара, қирғоқ, чекка деганн. У ҳозирги маъмурий-иқтисодий бўлинма — районни асло англатмайди. Шу сабабли ўзбек зиёлилари буни яхши қабул қилмадилар. Ўзим ҳам «Ёш ленинчи»да бунга қарши ёздим. Аммо рўзнома фикримга қўшилмади. Такрорланавергач, бу атама ҳозир оммалашиб кетди. Аслида районни «ўрам» ёки «туман» дейилса ҳақиқатга анча яқин бўларди.

«Қишлоқ хўжалиги» деган атама ҳам бу сўзларнинг маъносини билмаслик, унинг моҳиятини тушунмаслик оқибати, билло, таржима, сифатидаги сунъий атамадир. «Қишлоқ хўжалиги маҳсулоти» деб янглиш гапирадилар. Маҳсулотни қишлоқ чиқармайди, унинг шаҳарники янглиғ ўз хўжалиги йўқ. Шаҳарнинг эса жуда бой хўжалиги бор: коммунал уй-жойлар, метро, троллейбус, трамвайлар, меҳмонхоналар, ошхонаю ресторанлар, ҳаммому кирхоналар, кинотеатр ва истироҳат боғлари, бозору савдо дўконлари, даромаду буромадли бюджети — шаҳар хўжалигига киради. Ишлаб чиқариш корхоналари эса халқники — давлатники. У давлат хўжалигига киради. Қишлоқнинг шунга ўхшаш улкан хўжалиги борми? Бе! Қишлоқ жамоа шўросининг ўз биноси ҳам йўқ, ҳамма нарса жамоа ва шўро хўжалигиники, уйлар эса деҳқонларнинг шахсий мулки. Қишлоқнинг ўз маҳсулоти ҳам йўқ. Далада, яйловда етишадиган барча маҳсулот деҳқончилик маҳсулоти ҳисобланади. Экин-тикин пайдо бўлганидан бери ана шундай! Бинобарин, далада, боғда, яйловда битадиган жами маҳсулот қишлоқ хўжалиги маҳсулоти эмас, деҳқончилик маҳсулоти дейилмоғи лозим.

Бундан хулоса шуки, деҳқончиликка хизмат қиладиган вазирлик Ўзбекистон Қишлоқ хўжалиги вазирлиги эмас, «Ўзбекистон Деҳқончилик вазирлиги» деб аталмоғи керак. «Қишлоқ хўжалик олийгоҳи» эмас, «Деҳқончилик олий илмгоҳи» дейилмоғи лозим. «Қишлоқ хўжалик машинасозлиги заводи» — «Деҳқончилик машинасозлиги» дейилиши зарур. Нимаики қишлоқ билан боғлиқ бўлса, унга деҳқончилик либосини кийдирмоқ даркор. «Агропром»ни деҳқончилик саноати дея бошладик-ку, охиригача изчил бўлайликда.

Қайта қуриш даврида турли-туман жамиятлар пайдо бўлди. Уларнинг номлари ҳам тилимизга сунъий, қуроқ таржима атамалар олиб келди: «Китобсеварлар жамияти», «Болалар жамғармаси» ва, ниҳоят, «Меҳр шафқат ва хайрия жамияти» (унинг яна бир неча хил номлари бор). Бу номларнинг бирортаси ҳам ўз моҳиятини тўла ифода этмайди. Шуни сезиб қолган «китобсеварлар» ўз қурултойларида тилимизга хос, дилимизга мос қилиб, бежиримгина «Китобхон жамияти» деб номини ўзгартиришди ва жуда тўғри қилишди. Аммо «общество трезвых»нинг пешонасида ҳамон «Ҳушёрлар жамияти» тамғаси босилиб турибди. Қанақа ҳушёрлик?! Сиёсий, синфий ҳушёрликми ёки дўст-душманга нисбатан огоҳ бўлиш ҳушёрлигими? Бу ташкилотни тузишдан мақсад ичкиликбозликка қарши курашиш, маст-аластликни чеклашдан иборат эди-ку!

«СССР Болалар жамғармасининг Ўзбекистон бўлими» деган пештахта ёзувларини ўқиган бир оқсоқолнинг ажабланиб айтган гапини эшитдим:

— Болаларнинг қандай жамғармаси бор экан? Қайси болалар қайси сандиққа қандай бисот ташлаб, қайси қутига қанча маблағ жамғаришибди?..

У кекса одам бу янги ташкилотнинг номи ўзбекча эмаслигидан кулган эди. Ҳақиқатан ҳам яхши ният билан боламикни, болаларни ҳимоя қилиш, етим-есирнинг бекам-кўст яшаши, тарбияланиши, ўқиб-улғайишига хизмат қиладиган мурувват сармояси тўпловчи саховатли ташкилотнинг номи «Болалар учун жамғарма» ёки «Болаларга жамғарма» деб аталса, лўндагина ўзбекча бўлади.

Худди шунингдек, жумҳурият «милосердие» ташкилотининг ўзбекча исми жисмига ярашиқлик эмас. Назаримда, «меҳр-шафқат» жамияти дейилиши жуда сунъий ва ўз маъносига тамомила зид.

Нега?

Русияда, умуман славянларда азалдан раҳмдиллик тимсоли сифатида турмушга сингган «милосердие» аслида «раҳмдил тиббий ҳамширалар» номи билан боғлиқ бўлган. Улар госпиталларда ярадорларни чин дилдан раҳмдиллик билан эъзозлаб, авайлаб асраганлар. Кейинчалик бу — одамлар орасидаги инсоний мурувват муносабатларига айланган. Афсуски, ана шу яхши одат шўро замонида ўз-ўзидан йўқ бўлиб кетганди. Хайриятки, қайта қуриш даврида у яна тикланди. «Милосердие» жамият, маъносида Ўзбекистонга ҳам етиб келди. Бироқ унга «Меҳр-шафқат» деб нотўғри ном бердилар.

Аввало «меҳр-шафқат» сўзлари савоб учун тузилган бу яхши ниятли ташкилотнинг мақсадига, шаъни шавкатига мутлақо ярашмайди. Бинобарин, унга ярашғулик ном бўлолмайди. Шунинг учунки, «меҳр» сўзининг асл маъноси, луғавий мазмуни ҳам ота-бола, она бола, қариндош-уруғларнинг бир-бирига туғишганлик муносабати, бир-бирига меҳр қўйишини билдирадиган дил белгисидир. «Шафқат» сўзи эса бирор гуноҳни, айбни кечириш, бирор жазони енгиллатиш илтижосининг атамасидир.

Демак, «меҳр» билан «шафқат» сўзларининг маъноси ўт билан сув бўлиб, бир-бирига туташ сўз, бирикма, қўшилма сўзлар ҳам бўла олмайди. «Меҳр» сўзига «оқибат», «муҳаббат», «мурувват» сўзларигина бирикиши — «меҳр-оқибат», «меҳр-мурувват» бўлиб, мақсад ва маънога жўр хизмат қилиши мумкин. Ўшанда ҳам у фақат туғишганлар муносабати мезони бўлиб қолади. «Меҳри-шафқат» муҳтожларга раҳмдиллик қилишдай савобли ишга мутлақо яқин келолмайди. Муруввватга муҳтож кишиларга бефарқ бўлмай, уларни четлаб ўтмай яхшилик қилиб, савобли мадад ва мурувват, хайрли саховат кўрсатувчиларни «раҳмдил кишилар» деб улуғлайдилар. Бундай инсоний фазилатларга мансуб яхши одамлар мурувват жамияти тузиб, унга «милосердие» — «раҳмдиллик» деб ном берганлар. «Милость — раҳм, сердце — дил» сўзлари туташиб, раҳмдиллик маъносини кашф этган. Демак, бундай ном жамиятнинг мақсадига, мазмунига мос бўлиб тушган. Бинобарин, бу жамоа ташкилотининг ўзбекча номи «Раҳмдиллик ва мурувват қилиш жамияти» дейилса ярашуглик бўларди.

Бу ташкилотлар жойлашган Тошкент шаҳри кўчаларининг номлари ҳам ўзбек тилида саводсизларча ёзилаяпти. «Навоий кўчаси», «Пушкин кўчаси», «Абдулла Қодирий кўчаси»... Маълумки, халқ ибораси билан айтганда, Навоийнинг кўчаси у туғилиб ўсган, яшаган жойда — Ҳиротда, Пушкинники — Русияда, Абдулла Қодирийнинг кўчаси унинг ўз маҳалласида! Бошқа шаҳарлардагиси уларнинг номи қўйилган кўчалар бўлиб, «Навоий номидаги кўча», «Пушкин номидаги кўча», «Абдулла Қодирий номидаги кўча»дир.

Модомики ўзбек тили давлат тили экан, у ўз эътибори билан ҳоким тил бўлмоғи, кўчалардан тортиб шаҳар қишлоқлари, ташкилотларининг номлари она тилида исми жисмига ярашуғлиқ номлар олмоғи ва соф ўзбек тилида саводли қилиб ёзилмоғи лозим.

Иброҳим РАҲИМ,
Ўзбекистон халқ ёзувчиси.

1991 Алишер Навоий йили

ЁДЛАБ ОЛИНГ

АГЕР ИЛА ЖУФТ БЕРМА ФАРДИМ БОР
КИМ ФУРҚАТИ ЗАЪФИДА РУҲИ ЗАРДИМ БОР.
ГАР ДАРДИДИН ОҲИ ҒУССАРПАРВАРДИМ БОР.
МАНЪ АЙЛАМА, ЭЙ РАФИҚКИМ, ДАРДИМ БОР.

Навоийни тушунмоқ учун

Тил яқинг дил яқин

АСАС — тунги соқчи, кеча қоровули, посбон.

АСАФО — афсус, ачиниш; надомат; эвоҳ.

АСБАКБОЗЛИҒ — сатанглик.

АСБОБ — 1. сабаблар, баҳоналар, воситалар;
2. асбоб-ускуна, жиҳозлар, анжомлар; кераклн нарсалар; яроғ;
3. молу дунё, қимматбаҳо нарсалар, безакли буюмлар;
4. дастурхон, нозу неъматлар;
5. илож, воситалар;
6. кишанлар, банд қилиш воситалари;
7. эрмак, овунчоқ; зебу зийнат;
8. қобилият, бардош, тоқат.

АСБОҚ — сабоқлар, дарслар, таълимлар.

АСВОБ — кийимлар, тўнлар.

АСИЛ — ҳақиқий, насли тоза; шарафли.

АСИР — 1. асир, тутқун, банди;
2. мубтало, ошиқи беихтиёр, муштоқ;
3. қарам, муте, тобе; муҳтож.

АСИР II — эфир; осмон, фалак.

АСИРЛИК — маҳбуслик, бандилик, тутқунлик.

АСИРОНА — асирларча, тутқун каби.

АСИҒ — фойда, наф, баҳра.

АСКАР — лашкар; жангчи; сарбоз, сипоҳи.

АСЛ — 1. туб, илдиз, асос, негиз, моҳият;
2. асл, ҳақиқий, асосий; бошланиш;
3. зот, келиб чиқиш; ҳақиқат, чин;
4. асосий, ҳаққоний, тўғри;
5. аслида, асосан олганда;
6. асосий, бош;
7. биринчи, дастлабки нусха.

АСЛАМ — аруз вазнларидан бири.

АСЛАН — аслида, ҳақиқатан, туб моҳияти билан.

АСЛАҲА — қурол-яроғ.

АСЛИЙ — асл, туб; негизга оид; келиб чиқишига оид.

АСЛО — ҳеч, ҳеч вақт, ҳеч қачон, мутлақо.

АСМО — 1. исмлар, номлар;
2. аташ, ном қўйиш; исм.

АСМОР — мевалар.

АСМОЪ—ИСМОЪ — эшитган.

АСНО — ора, ўрта; вақт, пайт, ҳолат.

АСНОМ — санамлар, бутлар.

АСНОФ — турлар; жанрлар.

АСО — ҳасса, таёқ.

АСОЛИҚ — ҳассалик, таёқлик.

АСОҚАШ — ҳассакаш.

АСОКИР — аскарлар.

АСОЛАТ — улуғлик; асиллик, зоти поклик.

АСОМИЙ — исмлар, номлар, атамалар.

АСОС — 1. таянч, пойдевор;
2. асос, замин;
3. тартиб, тузум;
4. таъмир, қурилма, мустаҳкам бино;
5. сабаб, негиз, баҳона.

АСОФИЛ — паст; нодонлар.

АСОҒИР — энг кичиклар, норасидалар.

АСР — 1. давр, аср, замон;
2. пешин ва шом намозлари ўртасидаги вақт.

АСРА — 1. сақламоқ, яширмоқ, эҳтиётламоқ;
2. риоя қилмоқ; тута билмоқ;
3. тўхтатмоқ, тиймоқ; сақламоқ;
4. назорат қилмоқ, қоровулламоқ;
5. фарзанд қилиб олмоқ; тарбия қилмоқ.

АСРАМ — аруз вазни баҳрларидан бири.

АСРОР — сирлар, яширин нарсалар.

АСРОРЛИҚ — сирли, сирларни ўзида сақловчи.

АСРУ — 1. жуда, ниҳоятда; жуда кўп, беҳисоб;
2. тез, қаттиқ.

АССОР — жувозкаш, ёғчи.

АСТА — секин, оҳиста, мулойим.

АСТАҒФИРУЛЛОҲ — худодан кечирим сўрайман, ўтиниб тилайман, худо сақласин!

АСТРАБОДЛИҒ — астрободлик, Астробод шаҳридан келиб чиққан.

АСФАЛ — паст, тубан; пастроқ.

АСФАЛНИШИН — пастда ўтирадиган, паст ўринли, паст мартабали.

Афрўхта — порлаган, қизариб ёнган, ловиллаб турган: ёндирилган, ўт ёққан.

АФСАР — подшолик тожи, жиға.

АФСАҲ — фасиҳроқ, энг фасиҳ, баёни равшан; очиқ, мароқли баён.

АФСОНА — 1. ҳикоя, нақл, достон, ривоят:
2. мақтов; довруқ:
3. машҳур, ҳаммага танилган:
4. ёлғон, уйдурма гап; ҳақиқатдан узоқ ҳикоя.

АФСОНАГУЗОР — ҳикоят айтувчи, саргузаштлар сўзловчи.

АФСОНАВАШ — афсонавий, афсонаваш; нотўғри, ёлғон.

АФСОНАЛИҒ — машҳурлик; афсоналик; кўп сўз, гап айтишлик.

АФСОНАПАРДОЗ — ҳикоя тўқувчи, ҳикояни (чиройли қилиб) айтувчи.

АФСОНАСАНЖ — сўзга назар солувчи, танқидий ва ибратли назар билан тингловчи.

АФСОНАСАРОЙ — нақл қилувчи, ҳикоячи.

АФСОР — нўхта.

АФСУН — 1. сеҳр, авраш, жоду, ҳийла:
2. жоду, найранг дуоси; жодугарларнинг сеҳри:
3. афсона, ҳикоя; найранг.

АФСУНГАР — сеҳргар, соҳир, жодугар.

АФСУНСОЗ — сеҳр билан ўзига жалб этувчи, ҳайратлантирувчи.

АФСУНТИРОЗ — жодугар, соҳир, афсунли, сеҳрчи; уйдирмаларни маъқуллатувчи.

АФСУРДА — руҳсизланган, эзилган, сўлғин; тушкун, ғамли, хаста.

АФСУДАЛИҚ — тушкунлик, сўлғинлик; эзилганлик.

АФСУС — пушаймон, ўкиниш, ачиниш, афсус.

АФТОДА — 1. дармонсиз; мажолсиз; нотавон; заиф; эзилган, қийналган:
2. камтарлик юзасидан мен ўрнида ишлатилади.

АФТОДАВАШ — бечораҳол, нотавон кўринишли, камбағалга ўхшаш, ғарибона.

АФТОРАЛИҚ//АФТОДАЛИҒ — ожизлик, бечоралик, нотавонлик, заифлик, маъюслик, тушкунлик.

АФШОН — 1. қўшма сўзларнинг иккинчи компоненти бўлиб, сочилган, сочувчи, тарқатувчи маъносида келади.
2. китоб бетига сочилган зар, нақшли безак; ёзув; тавсиф.

АФЪО//АФЪИ — 1. илон, заҳарли илон:
2. соч, соч ўрими; зулф, кокил.

АФЪОЛ — 1. феъллар, ҳаракатлар, қилмишлар, ишлар:
2. одат, аҳлоқ; қилиқлар.

АФҒОН — 1. фиғонлар, фарёдлар, нолалар:
2. овоз, садо, жаранг, бонг.

АФҒОНЛИК — оҳу фарёд чекаётган, фиғон тортаётган, фиғонли.

АФЮН — опиум, кўкнори, қорадори.

АФЮНИЙ — қорадорини истеъмол қилувчи одам, гиёҳванд.

АХАВИЙ — ҳамдамлик, биродарлик, дўстлик; аҳавий (тасаввуф термини).

АХАСС — 1. ўта хасис; паст хору зор (кишилар).

АХАСС — 2. энг хослар, олий табақалар, энг яқинлар.

АХБОР — хабарлар, маълумотлар.

АХБОС — ёмон хусусиятлар, тубанликлар, ярамасликлар; нопоклар.

АХГАР — лахча чўғ, олов; ошиқ.

АХГАРНИШИН — чўғда ўтирган, чўққа тушган; ўтга урган.

АХЗ — олиш.

АХЗАР — кўк, яшил, сабзаранг.

АХЗАРВАШ — яшил, яшилга мойил.

АХЗАРГУН — яшилранг.

АХЗАРИЙ — яшил рангли, ҳаворанг.

Чет тилларини ўрганиш бугунги долзарб паллада айниқса катта аҳамиятга эга. Чунки чет тилини ўрганмасдан туриб, биз муносабатларни йўлга қўйишимиз амри маҳол. Самарқанд вилояти Оқтош шаҳридаги Алишер Навоий номли 10-ўрта мактабнинг немис тили ўқитувчиси Норсулув Қиличева 18 йилдан буён шогирдларига — ўқувчиларига юқоридаги фикрни сингдириб, чет тилининг ниҳоятда зарур эканлигини борасида сабоқ бериб келади.

СУРАТДА: Норсулув Қиличева шогирди Нилуфар билан амалий машғулот ўтказаётир.

Т. НОРҚУЛОВ суратга олган.

Ҳажвия

Ғалаба вилояти жамоатчилиги хурсандчиликка шўнғиб кетиб бир ҳафталик иш режаларини барбод беришига сал қолди. Ҳаммасига муҳандис Ечарбой Жумбоқовнинг ихтироси сабаб бўлди.

— Бюрократларни ушлайдиган машина яратибди азамат!

— Йўғ-е?..

— Порахўрларни ҳам тутиб берармиш.

— Наҳотки?..

— Ҳа, чинакам истеъдод соҳиби у. Энди бизда ҳам ростакам қайта қуриш бўлади.

Кашфиёт ҳақида овоза тарқалган куни кечқурун вилоят телевиденияси орқали Жумбоқовнинг матбуот вакиллари билан учрашуви кўрсатилгандан кейин воқеа анча ойдинлашди, кишиларнинг руҳлари кўтарилди.

Эртаси ихтиро ҳақида суратлари билан репортаж берган «Ғалаба нафаси» рўзномаси одамларнинг қўлларидан тушмади. Маҳаллий тадқиқотчилар унда ёритилган «Муросасизлар» жамиятининг бошлиғи Ҳимматовнинг баёнотини айниқса кўпроқ шарҳлашарди. Унда шундай дейилганди: «Жамиятимиз мана уч йилдирки вилоятнинг «Ғалаба» номини ўзгартиш учун курашиб келади. Шу бугундан бошлаб биз бу услубдан воз кечамиз. Чунки эндиликда Жумбоқовнинг ихтироси шарофати билан меҳнаткашлар маъмурийбуйруқбозлик тузуми устидан чинакам ва амалий ғалабага эришадилар.

Рўзноманинг тўртинчи саҳифасидаги кичик хабар эса айрим иккиланишларга буткул барҳам берди. Унда янги ихтирони ҳаётга тезроқ тадбиқ этиш мақсадида «Жория» жамияти тузилганлиги маълум қилинганди.

Синчковроқ одамлар репортажнинг Жумбоқов ўз ихтироси моҳиятини тавсифлаб берган қисмини чуқурроқ тушуниш учун бош қотирардилар. Аслида бу унчалик мураккаб ҳам эмасди. Ғояга «Кўз—киши қалбининг кўзгуси» деган халқ ҳикмати асос қилиб олинган эди. Рост-да, ҳар қандай киши ўз айбини ўзидан яширолмайди, уни қалбининг бирор бурчида, тўғрироғи, миясида сақлайди. Жумбоқов яратган машина кичик телевизорга ўхшаган ихчам компьютер бўлиб, кишининг махфий фикрини ўқирди. Бунинг учун сиз ЭҲМ экранига нигоҳ ташласангиз, бас, бир лаҳза ўтар-ўтмас экранда жавоб ёзуви пайдо бўлади. Яъни амалпараст бўлсангиз, «Сиз бюрократсиз!», акс ҳолда эса «Раҳмат» деган сўзлар ёзиларди.

— Машинангиз баъзи кишилардаги порахўрлик, мутелик, адолатсизлик, лаганбордорлик каби иллатларни ҳам фош қилоладими? — деб сўрашганида, ихтирочи шундай деди:

— Бу—келажакдаги вазифа. Мазкур ЭҲМ фақат бюрократлар феълини ўрганишга мослаштирилган электр-магнит тўлқинли ушлагичлар билан ишлайди.

— Ушлагичлар нимадан ясалган?

— Буниси сир..

Шу тариқа олдин шахматшашка масалаларини ечавериб Ечарбой деб ном олган Жумбоқов бирданига ихтирочилар оламида машҳур бўлиб кетди. Ҳатто Давлат хавфсизлиги комитети уни хавф-хатардан ҳимоя қилиш учун махсус одамлар тайинлади. Рост-да, нафақат мамлакат, ҳатто бутун жаҳон аҳамиятига эга бўлган ихтиро муаллифини жосуслар ўғирлаб кетишлари мумкин, ахир!

Тез орада синов комиссияси тузилди. Дастлаб машина вилоятнинг энг қолоқ Маҳкама райони ижроқўмида синаб кўрилди. Комитетнинг 13 аъзосидан 9 нафари бюрократ бўлиб чиқди. Улар ишдан четлатилдилар. Район меҳнат аҳли хурсандчилигини таърифлашга сўз ожиз!

Ҳар куни бир районда ана шундай синов ўтказиш белгиланди. Аммо ўша куни кечаси ойнаи жаҳон орқали сўзга чиққан сиёсий шарҳловчи номаълум шахслар янги ЭҲМнинг тўлқинли ушлагичини ўғирлаб қаёққадир ғойиб бўлишганини, Жумбоқов эса буни эшитиб мияси айниб, асаб касалликлари шифохонасига тушганлигини эълон қилди.

Бироқ бу гапга ҳеч ким ишонмас, ҳар ким ўз билганича мулоҳаза юритарди. «Ахир нега мияси айнийди, бу туҳмат бўлиши керак. Ушлагич йўқолган бўлса, янгисини. яратавермайдими?».

Чала ухлаб кўзлари шишиб катган «Жория» жамияти аъзолари тонг ёришмасдан шифохонага бостириб бордилар. Уларни касалхона қоровули кўзларида ёш билан қарши олди: «Буюк ихтирочидан айрилдик. Тунда шифохонадан қочаман, деб учинчи қават деразасидан йиқилиб, жон берди, шўрлик», — деди у кўз ёшларини дастрўмоли билан артаркан.

Ўктам ПОЛВОН.

«КИЧИК АКАДЕМИЯ»НИНГ КАТТА ВАЗИФАЛАРИ

Мана, мактаб ўқувчиларининг баҳорги таътил кунлари тугаб, IV чорак ҳам бошланиб кетди. Шу кунларда Тошкентда ўқувчиларнинг илмий-техника уюшмалари I жумҳурият слёти бўлиб ўтди. Бу анжуманда Москва, Тожикистон ва Қирғизистондан келган меҳмонлар ҳамда СССР Космонавтика уюшмаси раиси, СССР космонавт-учувчиси, икки марта Совет Иттифоқи Қаҳрамони Н. Н. Рукавишников ҳам қатнашдилар. Слётнинг очилиш маросими 26 март куни Тошкент авиация техникумида бўлиб ўтди. Унда республика халқ таълими вазири муовини Ҳ. Мақсудов нутқ сўзлаб, ёш изланувчилар олдида турган вазифаларга батафсил тўхталди. Слёт қатнашчилари ва меҳмонлар бир қанча корхоналар, маданият даргоҳларига сафар қилиб, амалий учрашувлар ўтказдилар. Тошкент авиация техникуми директори Н. Помогалов мазкур билим маскани иши, муаммолари ва амалга оширилаётган режалар ҳақида батафсил гапириб берди.

Слёт мобайнида соҳалар бўйича 15 та секция ишлаб турди. Ёш конструкторлар, лойиҳачилар, математиклар, физиклар ва ҳаваскор муҳандислар ўз кашфиётларини намойиш этдилар, фикр олмашдилар, режаларини ўртоқлашдилар.

27 март куни Н. Островский номидаги Тошкент шаҳар кашшофлар ва ўқувчилар саройида «Космик тадқиқотларда авлодлар ворислиги» мавзуида баҳс-мунозара бўлиб ўтди. Унда СССР космонавт-учувчиси Н. Рукавишников ҳамда Тошкент машинасозлик институти аэрогидромеханика кафедраси мудири И. Ёқубов мактаб ўқувчиларини қизиқтирган саволларга жавоб бердилар.

Охирги куни эса худди шу саройда мактаб ўқувчилари томонидан тайёрланган катта концерт бўлиб ўтди. Унда ёш доирачилар, дуторчи қизлар, раққосалар ўз маҳоратларини намойиш қилдилар.

Хондамир ТОҲИР ўғли.

ҚЎҚОН САҲНАСИДА

Ҳамза номидаги Қўқон театри жамоаси Уйғун ва Иззат Султоннинг «Алишер Навоий» драмасини ҳамшаҳарлари ҳукмига ҳавола этишди. Режиссёр, республикада хизмат кўрсатган маданият ходими Мақсудали Мансуров асарни саҳналаштиришда янгилик киритди.

...Саҳна шам нури ила аста секин ёриша бориши билан томошабин кўз ўнгида жойнамоз устида халқ, дунё ташвишлари ичра қайғуриб кишиларга ўзлигини билишни, элига содиқ фарзанд бўлишни, одамлар ўртасида меҳр-оқибат, инсофу диёнатлар кўтарилмаслигини тилаб астагина юзига фотиҳа тортаётган буюк Алишер Навоий сиймоси намоён бўлади. Драма залда ўтирганларни зўр ҳаяжон ва ҳайратга солган ана шундай бағишлов билан бошланмоқда.

Театр жамоаси мазкур йилда санъат ихлосмандларига яна «Гўрўғли» ва «Амир Темур» сингари тарихий асарларни ҳам тортиқ этиш учун ижодий изланишда бўлмоқда.

Бухоро вилояти Шофиркон районининг «Шофиркон ҳақиқати» рўзномаси муҳаррири, таниқли адиб ва журналист, азизу меҳрибон дўстимиз Аҳад Ҳасаннинг бошига тушган оғир кулфат, даҳшатли жудолик — ўғли, зукко олим, умидбахш ёзувчи, навқирон йигит

ИЛҲОМнинг

автомобиль фалокати туфайли фожиали ҳалок бўлганлиги муносабати билан юрак-бағримиз ўртаниб эзилаётганини, жонимиз беҳад куяётганини изҳор этиб, мотамсаро ўртоғимизга чуқур таъзия билдирамиз, унга, рафиқасига, фарзандларию қавму қариндошларига сабру бардош тилаймиз.

Бардам бўл, қадрдонимиз, яхшилар руҳи сени қўллаб-қувватласин ва осойиш бағишласин.

1957 йилда Самарқанд университетини бирга битирган дўстлари: Тошпўлат Аҳмедов, Аҳмаджон Мухторов, Усарали Нишонов, Соҳиба Саломова, Сиддиқа Шодиева, Халил Қодиров, Солижон Ҳалимов, Наримон Ҳотамов ва бошқалар.

ОМАДИНГИЗНИ СИНАБ КЎРИНГ

1982 ЙИЛГИ ДАВЛАТ ИЧКИ ЮТУҚЛИ ЗАЕМИ

74-ТИРАЖИНИНГ РАСМИЙ ЖАДВАЛИ

ТИРАЖ 1991 ЙИЛ 30 МАРТДА КОСТРОМА ШАҲРИДА ЎЙНАЛДИ

Заёмнинг эллик уч разрядидаги серия ва облигацияларнинг қуйидаги номерларига ютуқлар чиқди

серия номерлари	облигация номерлари	ютуқ миқдори (сўм билан)	серия номерлари	облигация номерлари	ютуқ миқдори (сўм билан)
200088	088*)	5000	244446	037*)	10000
200643	1—100	300	244601	1—100	300
201081	093*)	5000	245416	022*)	10000
201548	054*)	25000	245561	047*)	1000
201851	055*)	5000	245759	091*)	5000
202172	051*)	1000	246253	014*)	10000
203089	066*)	2500	246673	008*)	2500
203767	032*)	2500	246951	1—100	500
204088	1—100	500	247073	081*)	2500
204496	054*)	1000	247145	032*)	1000
205122	096*)	5000	248851	015*)	2500
205677	097*)	2500	249141	052*)	5000
205971	044*)	25000	249940	1—100	300
206475	011*)	2500	253003	1—100	500
207116	1—100	300	253047	1—100	300
207314	002*)	2500	253431	081*)	1000
207391	013*)	2500	254084	1—100	300
208475	1—100	300	254212	010*)	5000
209673	050*)	5000	255901	1—100	500
210064	1—100	500	256433	1—100	300
210123	1—100	300	256690	011*)	1000
211090	075*)	2500	257583	069*)	5000
211673	1—100	300	259015	053*)	5000
212278	100*)	2500	259173	1—100	500
213569	1—100	300	259600	1—100	300
214608	1—100	300	259885	067*)	2500
215185	1—100	300	260194	1—100	500
215449	1—100	300	261066	066*)	1000
215599	1—100	300	261086	1—100	300
215925	069*)	5000	261868	020*)	2500
215957	1—100	500	264921	041*)	1000
216030	048*)	2500	265144	1—100	300
217131	006*)	2500	265741	006*)	25000
217221	034*)	2500	265934	087*)	2500
217635	1—100	300	266198	062*)	5000
217721	1—100	300	266248	1—100	300
217835	057*)	2500	266610	096*)	2500
218267	1—100	300	266707	046*)	5000
218634	1—100	500	267909	037*)	2500
218652	1—100	300	268093	087*)	1000
218678	1—100	300	268203	1—100	300
218691	1—100	300	268381	045*)	2500
219353	1—100	300	268595	049*)	10000
219481	041*)	1000	269804	1—100	500
219831	1—100	500	271128	1—100	500
220639	030*)	2500	271169	1—100	300
221529	1—100	500	271518	022*)	2500
221888	037*)	2500	272136	1—100	300
222062	009*)	2500	272149	005*)	5000
223669	057*)	2500	272647	061*)	2500
224426	1—100	300	272763	1—100	300
224790	016*)	5000	273299	065*)	1000
225108	027*)	2500	273374	003*)	2500
225250	1—100	300	273602	031*)	5000
225488	1—100	300	274530	045*)	10000
225630	042*)	1000	274531	1—100	300
226335	012*)	2500	274806	1—100	300
227118	045*)	5000	275009	1—100	300
227582	085*)	1000	275394	014*)	1000
227679	1—100	300	276611	023*)	2500
227794	1—100	300	276882	1—100	300
228268	1—100	500	277291	029*)	5000
228496	061*)	10000	277518	1—100	500
228961	076*)	5000	278170	1—100	300
230294	055*)	5000	278786	067*)	1000
230437	072*)	25000	279821	092*)	10000
230688	020*)	2500	281513	058*)	2500
230805	1—100	300	281821	076*)	5000
231034	1—100	300	282760	1—100	300
231058	1—100	300	283214	084*)	5000
231270	088*)	2500	284546	1—100	300
231746	1—100	500	285872	089*)	1000
232113	024*)	2500	286089	075*)	2500
233548	1—100	300	286619	1—100	500
234061	027*)	10000	286891	051*)	2500
234139	096*)	5000	287073	034*)	1000
234379	1—100	300	287755	047*)	2500
234845	037*)	5000	287930	049*)	2500
235623	005*)	5000	288655	095*)	10000
235899	019*)	5000	288903	1—100	300
235995	002*)	2500	289688	092*)	1000
237326	1—100	300	290322	1—100	300
237347	018*)	2500	290623	1—100	300
237776	020*)	5000	290689	059*)	2500
237795	1—100	300	291579	063*)	2500
238063	022*)	10000	292396	035*)	2500
238230	017*)	5000	292680	085*)	2500
240203	071*)	5000	292822	1—100	300
240882	1—100	300	293680	1—100	500
241693	1—100	500	294911	078*)	5000
242453	1—100	300	295693	1—100	300
242954	1—100	300	296786	098*)	2500
243089	070*)	25000	297155	1—100	300
243285	095*)	1000	298673	1—100	300
243528	1—100	300	299072	1—100	300
243581	1—100	300	299431	064*)	1000
243717	1—100	300	299869	006*)	5000
243951	089*)	2500	299874	1—100	300
244262	003*)	2500	299878	1—100	300
244265	061*)	5000	299957	1—100	300

*) Шу сериядаги облигацияларнинг қолган 99 номерига 300 сўмдан ютуқ чиқди.

Жадвалда 50 сўмлик облигацияларга чиққан ютуқлар кўрсатилган.

100 сўмлик облигацияларга бир хил миқдорда — 300, 500 сўм ютуқ чиққан тақдирда ютуқ чиққан сериядаги облигацияларнинг барча номерларига айнан 600, 1000 сўм ютуқ тўланади. 100 сўмлик облигация номерларидан бирига 1000, 2500, 5000, 10000, 25000 сўм миқдорида ютуқ чиққанда унинг иккинчи номерига 300 сўм чиқади ва облигация бўйича 1300, 2800, 5300, 10300, 25300 сўм тўланади. 25 сўм қийматидаги облигацияларга 50 сўмлик облигацияга чиққан ютуқнинг ярми тўланади.

Ютуқ пулига ютуқ чиққан облигациянинг бевосита қиймати ҳам киради.

Мазкур жадвал расмий ҳужжат ҳисобланиб, СССР Жамғармалар банкининг муассасалари ана шу ҳужжат асосида газетанинг навбатдаги сони чиққандан кейин бошлаб ютуқларни белгиланган тартибда тўлай бошлайди.

Ютуқлар тиражини ўтказиш комиссияси раиси — халқ депутатлари Кострома шаҳар совети ижроия комитети раисининг ўринбосари — В. Г. РЕЙХ.

Тираж комиссиясининг масъул котиби — Е. И. ДЕМИНА.

(«Халқ сўзи»нинг навбатдаги сони 5 апрель, жума куни чиқади).

Бош муҳаррир: Аҳмаджон МУХТОРОВ.

Таҳрир ҳайъати: Анвар ЖЎРАБОЕВ (бош муҳаррир ўринбосари), Абдуқаҳҳор ИБРОҲИМОВ, Абдували ИМОМАЛИЕВ, Йўлдош ИСМОИЛОВ, Тоҳир МИРҲОДИЕВ, Турғун НАЗАРОВ (масъул котиб), Ҳабибулла ОЛИМЖОНОВ, Абдукарим РАҲИМБЕРДИЕВ (бош муҳаррир ўринбосари), Азим СУЮН, Тоиба ТЎЛАГАНОВА, Муҳтарама УЛУҒОВА, Сайди УМИРОВ, Норбобо ШАКАРОВ, Муҳаммад Содиқ Муҳаммад ЮСУФ, Ориф ЮНУС.

МАНЗИЛГОҲИМИЗ: 700000, ГСП Тошкент шаҳри, Ленинград кўчаси, 19-уй.

Босишга топшириш вақти 21.00
Босишга топширилди 23.50.
Индекс: 64608. 5233-буюртма.

Ўзбекистон Компартияси Марказий Комитети нашриётининг Меҳнат Қизил Байроқ орденли босмахонаси.
1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12